

II. EVFOLYAM * POSTARINA PLACENA U GOTOVOM * 1933 DECEMBER

12

KALANGYA

IRODALMI FOLYÓIRAT: SZENTELEKY KORNEL ALKOTÁSA

SZERKESZTIK:

SZIRMAI KÁROLY, RADO IMRE, KENDE FERENC

Tartalom :

	oldal
Babits Mihály:	Isten gyertyája 733
Borsodi Lajos:	Ezüst tulipán 734
Deák Leó:	Ezüst tulipán 736
Borsodi Lajos:	A Szenteleky-társaság megalakulása 738
Szirmai Károly:	Fény és sötétség (vers) 740
" "	Nyomtalan mulások (vers) 741
Havas Károly:	Édes, édes... 742
Sziráky D. Sándor:	Kóráram (vers) 745
" "	A megismétlődött teremtés (vers) 746
Kende Ferenc:	Csobagi Mehmed 747
L. M.:	Jegyzetek egy államio naplójából 758
Németh László:	Ember és szerep 766
Börcsök Erzsébet:	Csendes éj, karácsony éj 781
Radó Imre:	Mélypont alatt 786
KALANGYA BARATAI	
	Uj rovatunk ismertetése 798
KISEBBSÉGI KULTURÉLET	
Kovács László:	Virágoskert 800
Kende Ferenc:	Színészetünkről 802
Pántó Mladenovics:	Éjféli (vers) 804
LATHATÁR	
Lucia:	Farkasok (könyvismertetés) 805
Csuka Zoltán:	Radnóti Miklós: Lábadozó szél 808

KALANGYA irodalmi folyóirat. Szerkesztik: Szirmai Károly,
Radó Imre, Kende Ferenc. Felelős szerkesztő
Szabó S. Ferenc.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Szubotica, Manojlovićeva ul. 3.
Kiadótulajdonos: Inotay Béia, Szubotica

Isten gyertyája

Engem nem tudtak eloltani:
élek és itt vagyok, itten!
Pedig nagy világ-szelek elé
emelled hős, vak, kicsi gyertyád —
mit akarsz velem, Isten?!

Inog a láng már, és tövig ég
bölcs, szent, konok kezeidben. —
S új szelek jönnek, fattyu-vihar.
vakarcs-poklok szégyen-fuvalma —
mit akarsz velem, Isten?

Szégyen-szél, fattyu-lehellet is
zord annak, aki mezíten:
gyötörni tud, eloltani nem,
míg viaszom csöpig kisérom —
mit akarsz velem, Isten?

Mért tart magasra nagy tenyered?
és milyen éj vize zug lenn,
hol sisteregve kisenvedek
ha majd kegyetlen beledobsz, hogy
kőrmödre ne égjek, Isten?

Babits Mihály

Ezüst tulipán

Tavaly Szenteleky Kornélnak, a kimagasló irodalmi vezérnek, a legszebb álmokat álmódó költőnek, a tudás színezüst vértetében küzdő írónak jutott a magyar kisebbség gyönyörű szimbolikus ajándéka: az ezüst tulipán. Idén Várady Imre doktort, a Magyar Közművelődési Egyesület nagynevű elnökét, a magyar kisebbség szellemi életének messzire kiemelkedő vezéregyéniségét érte ez a mindennél értékesebb kiüntetés.

Az ezüst tulipánt az az elgondolás hívta életbe, hogy a magyar kisebbség a szeretetnek, a megbecsülésnek, a mély tiszteletnek külső jelével évente azt a férfiut ékesítse, aki vezér a vezérek közt, aki legmelegebben forrt össze fájának minden örömeivel és bánatával, aki legalázatosabb szolgálja, de egyuttal legcéltudatosabb irányítója is kulturális életének. Az ezüst tulipánnak ilyen jelenősége mellett pillanatra sem lehet kétséges, hogy a magyar kisebbség mélyben fogant szeretetének tündöklő szimbolumával — mintha csak nyitott tenyerén élő és érző szívét vinné — ezuttal Várady Imre doktor nemes egyénisége elé fog járulni. Dönteni sem kellett ebben a kérdésben, csak figyelni kellett a lelkek sugárzó vonzódására, csak nyitott szemmel kellett feltekinteni a többiek fellett kimagasló jellegzetes magyar fejre, csak ki kellett mondani a mindenki ajkán élő nevet: Várady Imre fogalmat jelentő, szerte az országban tisztelt és becsült nevét.

Mert Várady Imre neve a Vajdaságban valóban fogalom. Kora fiatalságától kezdve, a nagy egyéniségeket jellemző önzetlenséggel, fényes képességeit, meg nem alkuvó energiáját, minden igaz eszme iránti fanatikus szeretetét, a közélet szolgálatába állítja. Utja mindenkor töretlenül egyenes és ezt az utat jobbról és balról az emberiség legszebb ideáljai szegik. Várady Imre, akiben fájának legértékesebb, kifinomult tulajdonságai testet öltenek, fajra és felekezetre való tekintet nélkül egyuttal barátja minden érezni, lelkesedni tudó, igaz embernek. És barátja volt akkor is, amikor a más fajtabeli embertársáért kiállani, dacos merészség, sőt ennél is több: bűn és árusítás volt a törpelelkűek szemében. Sem ekkor, sem máskor tiszta pengéjét csorba nem érte. Ahol utján a sötétség szellemeivel találkozott: széles mellel, bátran állta a lovagi tornát, amelynél mindenkor az ő tiszta hite bizonyult erő-

sebbnek. Ahol az emberiség legszebb gondolatai lángolnak, ott mindenkor áldozatos szívvel hajolt meg a szellem szépsége és hatalma előtt. Ismeri a szó derűjét, ékes csillámlását, bensős, titkos morajlását, azt a kiszámíthatatlan erőt, amellyel a harcok lélek ijjáról lepattanva, mint könnyen lebegő nyíl, az emberek érzés és gondolatvilágába talál és ott tettre váltja fel a szunnyadást: mint szónok maga is mestere a szónak, tökéletes mondatformáit duzzadva tölti meg a nyugtalan, hatni akaró és hatni tudó gondolat és előadásának természetessége, finomsága, ha kell dinamikus lendülete, külsőleg is szárnyat ad biztos cél felé törekvő elgondolásainak.

A Magyar Közművelődési Egyesületnek Várady Imre doktor több mint vezére: szíve és lelke az egyesületnek és vele együtt a délszlávországi magyar kisebbség egész kulturális életének is. Várady Imre érdeme, ha ma az anyagiasság minden ridegségét felidéző, rettenetes kenyérharcok közepette messzire néző, büszke homlokzatával még áll a templom, amelynek bensejében a magyar költői szó igézetétől, a muzsák szárnyaló énekétől megenyhül a lélek vad hullámozása és a szenvedélytől lobogó szemben megbékítő könnycsepp rezeg. Minden maradó kultúrális alkotáshoz Várady neve fűződik. És minden keletkezésben lévő, életforma felé tapogatózó eszme természetes támaszául Várady Imre nemes egyéniségét keresi.

Vajjon szükség van-e arra, hogy ezt a végig egyenes életet, amelynek az ezüst tulipánnal való kitüntetése csak egyik útba eső, kikerülhetetlen állomás, száraz életrajzi adatokkal cövekeljük ki? Számok és eredmények tömegénél nem mond-e sokkal többet, hogy a ma Várady Imréje lelki keresztmetszetében, gondolkozásában és érzületében egy a tegnap sugárzó lelkű, minden igaz ügyért sakra szálló, minden eszmei szépségért rajongó Várady Imréjével? Ennek az életnek nincsenek törései és innen van, hogy a feléje áradó szeretetnek ma is csorbitatlanul ugyanakkora az ereje, mint amilyen kezdettől fogva mindenkor volt.

Minden nemzeti kisebbség népi jellegét csak addig őrzi meg, amíg otthonaiban változatlan szépségben zeng a nyelv muzsikája, amíg igricei és hegedősei ugyanattól a szent tűztől hajtva, dalolnak az ősi erkölcsről, a nép szívében borongó bánatról, vagy a benne derengő örömről és amíg elmélyedő elmék a kisebbség sajátos sorsát a gondolat éles grafikonjával megrögzítik. Akik a nyelv, a dal, az írás szeretetét a népben ébren tartják, akik saját, örökkön lobogó lelkükkel közelnek elfásult, összeszáradó szívek felé, a testvérekért élők és a testvérek gondjait sóhajtók: ők a kisebbség igazi vezeterei. Várady Imre közöttük is az élen halad.

Borsodi Lajos.

Ezüst tulipán

Ezüst és tulipán!...

Érték és érzelem!

Milyen szerencsés összetétele a gondolatnak és vonzalomnak, amelyet kifejezésre akar juttatni!

Szimbolizálja a jugoszláviai magyarságnak az elgondolását, hogy annak, akit vele megtisztel, különös nagy értékét tulajdonít. Nagyra becsüli személyét, munkáját. Nem hagyhatja észrevétlenül az érdemeket, szolgálatokat, amelyeknek equivalence anyagiakkal ki nem fejezhetők.

Értéket az értéknek!

De nem az arany hivalkodó csillogásával, sem a gyémánt kihívó messzeccsillogó, vakító tűzével, hanem az ezüst halvány szerénységével, amely sorsadla helyzetének leginkább megfelelő.

A szerető lélek a virágon keresztül, a virágba ölve juttatja érzelmeit szíve választottjához. A tulipán: a mi tulipánunk — ez a különös jelentőségre kisajátított virág — magába öleli mindazt a szeretetet, mélységes vonzódást, igaz odaadást, amellyel a jugoszláviai magyarság összessége elhalmozza választottját, amiért ez annak baját-sorsát, pusztuló kultúráját szívügyévé tette, szívéen hordja és nemes ideáljai hosszú sorának elejére állítja.

Szenteleky Kornél váltotta életre elsőnek a gyönyörű ideát, hogy a jugoszláviai magyarság időnként közvetlen összeköttetésbe jusson kultúrmunkásaival és az elismerés zászlajának meghajtása mellett ambíciójukat további munkára ösztönözze. A legdecensebb formát választotta, méltóan finom lelkületéhez, amikor az ezüst tulipánban a gondolatot az erkölcsi értékkel és érzelemmel olyan találóan egyesítette, aláhuzva a szerénységet, amely természetének alapvonása volt. S hogy mindig az egység elvét hangoztatta, hogy Mentorként karolta fel a bizonytalanságban bukdácsolókat, hogy kultúránk kincsének értékét velünk felismertette és literatúránk fejlődése elé tornyosuló akadályokat eltávolította, — méltán és megérdemelten lett első baccalaureátusunk.

Dr. Várady Imre személyében olyan férfiut koszoruzott meg a jugoszláviai magyarság, aki egy hosszú élet egész munkásságát állította az ideális cél: a jugoszláviai magyar kultúra szolgálatába. Azokat a szolgálatokat, amelyeket Ő ezért a kultúráért, ennek megmentéséért és felvirágoztatásáért tett, eléggé ki nem fejezhető elismeréssel és odaadó vonzalommal lehet csak honorálni. Nem fog hatni talán sohasem az ezüst tulipán olyan értelmű symbolumként, mint a Magyar Közművelődési Egyesület ez évi közgyűlésén, amikor minden vallomásnál, minden symbolumnál ékeőbb nyelven beszéltek az összereglett barátok és tisztelők örömkönyvektől csillogó szemei.

Igaz szeretetünk, mélységes hálánk és törhetetlen ragaszkodásunk virágát nyújtjuk annak a férfiunak, aki arra méltán rászolgált.

A jugoszláviai magyarság kultúrájának sorsát nem bizza avatatlan kezekre. Az emberi haladás égnek meredő lépcsőjén kell ennek a kultúrának szekerét vigyázatos lépésekkel sok-sok kockázattal előrejuttatni. Kitartással, rendithetetlen önbizalommal mindig a magas cél szemelőtt tartásával: egy fejlődő, haladó kultúrát a legfejlettebb nyugati kultúrákkal egy színvonalba állítani.

A haladni vágyás szelleme töltötte be a veliki-beckerekeli ünneplő közönség lelkét, amikor az ezüst tulipánt átnyújtotta azzal az egyhangu megállapítással:

Merenti!

Deák Leó.

A Szenteleky-társaság megalakulása

Az évek óta kisebb-nagyobb erővel jelentkező eszme, az itt élő magyar írók lelkében fel-feltörő vágy végre testet öltött: a Magyar Közművelődési Egyesület szakosztályaként megalakult a délszlávországi magyar írók irodalmi társasága. Minden új lépés az irodalmi élet felé öröm és nyereség, de különös sulya, megkülönböztetett fontossága van az irodalmi szervezkedésnek különösen nálunk, mert az egymásra találás az írói öntudat emelését, az irodalom jelentőségének elmélyülését, az eszmei és világszemléleti felfogások állandó és kölcsönös kicserélését hozza magával.

Ezen a téjékon még nem is olyan régen jogosnak látszott a kérdés van-e itt egyáltalán irodalom és ha e szikes talajból a szellem és lélek színeivel ékeskedő virágok ki is nőttek: alig volt vándor, aki érte lehajolt volna és még kevésbé olyan, aki a szívére is tűzte volna. És mégis: rideg közöny fagyasztó ködében is rövid idő alatt egész virágmező színesedett itt ki a terméketlennek gondolt humuszból. Természetes folyamat ez. A tizenöt év óta a közös törzsiől elszakadt szellemiség új környezetében nem halhatott el, a benne mozgó életösztönek ki kellett törnie, az öröktől örök időig élő Génusz megnyilatkozni és hatni akart: a magyar szó és a magyar gondolat sok új formában, felfogásban és szemléletben újból kigyuladt és az irodalomnak egyre tömörebben zengő korusa rácsáfolta a pesszimistákra és hitetlenkedőkre.

Valahányszor és valahol csak szó esik a délszlávországi irodalom életjelenségeiről: mély hódolattal meg kell hajtannunk lelkünket Szenteleky Kornél halhatatlan emléke előtt. A gondolat éjszakájában és a felvirradó hajnalon az eszme lovagi sugárköntösében mindig ő haladt elől, utat mutatva, a rogyant térdűeket talpra segítve, a sebzett lelkű kételkedőkbe hitet öntve. Halála után is, ma is minden eszmék élén az ő szellemalakja halad. Az új irodalmi társaság is egyedül az ő nevével indulhatott el.

Elindult pedig a Magyar Közművelődési Egyesület nagynevű, virágos lelkű, kristályos szándéku elnökének, Várady Imrének hívására. Csak egy célt látott maga előtt: a magyar kultúra kiteljesedését. Ugy érezte, hogy viharálló hajlékot kell teremteni a tehetséggel áldott magyar sziveknek, hogy közös irányt kell mutatni a sok felé igyekvő írói szándékoknak, hogy a magyar szellemi erőket be kell állítani az örökkévalóság irányába. És hogy a Szenteleky-társaság az ilyenkor elkerülhetetlen félreértések legyőzése után végre megalakult: elsősorban Várady Imre hitének, céltudatos akaratának, teremtmő erejének és ellentéteket áthidaló harmonikus lelkületének köszönhető.

A Szenteleky-társaság még kialakulóban van, még nem nyerte el végső formáját, de jogosult a remény, hogy világszemléleti különbségeken, irodalompolitikai eltéréseken túl testvéri kézfogásban egyesülnek majd a társaság keretein belül a magyar írás hites munkásai. Sokkal kevesebben vagyunk itt, a toll eljegyzettjei, semhogy a szellemi alkat, a felfogás különbözősége határt vonhatna közöttünk. Akit a bácskai vagy bánáti alkony sápadt színei vonzanak maguk felé, az ugyanoly szabadsággal és odaadással tárja ki ihletett lelkét, mint amily őszinteséggel és merészséggel általános emberi problémákat dobjon ki a világba a másik, akit a vajudó mai világ apokaliptikus fájdalmai ragadnak szíven. Aki az alkotás áldott perceiben a honi búzamezők ringó pipacsai között heverészve, a feje fölött merengő ég kékségében, vagy az éppen idehallatszó pacsirta-csattogásban akar gyönyörködni, éppen úgy közénk való, hozzánk tartozó írótestvérünk, mint akit képzelete, fájó emlékezés, vagy olthatatlan nosztalgia lendületével, a világ valamely más tájára ragad, eszmélni, gondolkodni, alkotni, karéjt szelni a saját lelkéből. Aki elég erőt és benső hajlamot érez arra, hogy vallja és vállalja kisebbségi sorsunk teljes és tökéletes írásba vetítését, annak művészi alkotását a magyar írás tettekkkel felérő, igazságokat sugározható szépségei közé sorozzuk; de nem vetjük meg a lélek más-milyen finom és halk rezdüléseinek, vagy megrázó rengéseinek sugárzó szavakba ötvözését sem. Helyesen mondja Kállay Miklós, hogy a hasonló szociális környezetben élő írókban minden elhatározott szándék nélkül is az írásnak valamilyen elvitathatatlan egysége jelentkezik. Ez az akart vagy nem akart egység amugy is elválaszthatatlanul összefűz bennünket anélkül, hogy meghatározónók, mily irány felé terjedjen a lélek legfinomabb parfóm-párlata: a dal és a gondolat.

A Szenteleky-társaság célkitűzéseit lehetetlen volna né-

hány rideg szakasz parancsszavába foglalni. A társaságnak ott kell lennie mindenütt, ahol csak a kisebbségi irodalom életjelt ad magáról: új tehetségek ajánlásánál, a magyar írás tiszta, egyenletes Veszta-tüzének ápolásánál, a szerb-horvát irodalommal való értékcserelési akciónál és mindenütt, ahol csak szíveken és elméken át a magyar Géniusz szót kér. Csak ezzel a mindenre kiterjedő gondos, lelkiismeretes és céltlító munkával valósíthatja meg a Szenteleky-társaság a magyar kisebbség szellemi életének magasrendűségét, időálló jellegét és fároszi hivatását.

Borsodi Lajos.

Szirmai Károly versei:

Fény és Sötétség

Ti vagytok ketten az élet: Fény és Sötétség.

Fény!

Te, ki a hajnal ködlobogóján röpülsz fel a virradó égre

s te, ki ha zászlód lengő ködvászna tüzedtől elégett

ott maradsz függve az ég peremén

s úgy ragyogsz,

akár egy óriási isten-ablak a Himalája hógyepes csúcán.

De mert örök ragyogásnak születél,

nem állhatsz meg egy helyben a végtelen úton —

sorsod: örök rohanás, örök elipszisbe keringés —

te is csak messzibe nyújtott lámpás vagy az Urnak kezében

s a világtartó, isteni tengely körül forogván,

hány ilyen óriás lámpa nyilazza folyton a fényt,

hogy a Sötétség egyre rohamozó hadát elűzze,

mert végtelen a világ, de a Sötétség roppant hallgatás-

a végtelen partokat szakadatlanul mossa. [tengere

Nyomtalan mulások

Csak egy óra volt az egész tünt világ
 s egy órába sűrítve, ki hallja,
 hogy emberek
 létük szomorú tornyából — valaha hányan és hányszor
 dobták bele feljajdulásuk mázsás kőszavát az elmúlt ten-
 mert az ősrégi órakagyló [gerekbe,
 egyforma morajba kever össze minden csendet s
 szétloccsantott, emberi jajszót.

Bizony! — Csak egy óra volt az egész tünt világ.
 S én fehér-kobra sorsomat ezerszer átkozva,
 mégis úgy őrzöm a befalazott pince mélyén
 a királyi ankust s a többi, régi kincset,
 miket kinyöngyörben teremtő Ember kibuggyanó, isteni
 szentelt ragyogássá, [vére
 mintha odafent most is a régi paloták királyi népe imádná
 az ősrégi istent
 s nem zugna felettem már ki tudja mióta a dsungel.

Edes, édes...

Nagy csend volt. Az éjjeli szekrény lapján orvosságos üvegek sorakoztak. Néha, ha kocsni robogott el a ház előtt, halkan megcsörrent az ezüstkanál a pohárban. Az ágy a lassan beálló szürkéségben mint valami félelmetes kérdés terpeszkedett el. A gyűrött párnákra felpócoltan pihent a hatalmas szürke fej. A boltozatos homlok felett kúsza hajcsomók csapzottak össze és a szemekben kialudt kérdések szunnyadtak. A ráncoktól meghasogatott arcban a száj két vékony vonala szorosan egymásratapadt és csak néha futott át gyenge reszketés az alsó ajkon.

A szomszéd szobából az ajtó nyílásán át meleg sárga fény verődött át. Egyetlen keskeny fénysugár. A maguk elé révedt szemek erre a világos vonalra meredtek. A sovány kezek, amelyeken az erek kéken felduzzadt vonalai lustán reszkettek tévovázó kereséssel tapogatóztak előre a fehéren sárgás vonal felé.

— Uj út... új... fehér... világos...

A szavak lassan szakadoztak elő. Megtörtek az elsötétülő szürkéségben. Nyöszörgés volt bennük és halk siránkozás, mint az eltévedt gyermek szavában. Hangjukra az egyik sarokból sötét ruhacsomó emelkedett fel. Egy kattanás hallatszott és enyhe, halványkék világosság ömlött el a szobán. A ráncoktól tépett arcon keserű csalódás borult el, a fáradt szemek félig lehunyódtak, elzárkóztak a szelid kék világosság elől és a kinlódó száj megvonaglott.

— Eltűnt.

Az asszony már ott állott az ágynál. Reszkető, vékony ujjak babráltak a párnán. Az egyik ujj ijedten, gyengéden hozzáért a hideg verejtéktől nedves homlokhoz. Az arcon fájdalommalmas reszketés futott át és a szemek gyűlölködő kérdéssel riadtak fel. Az asszony sóhajtott. Megszokottan és lemondással. A vékony ujjak fellibbentek a levegőbe, menekültek. A két arc egymás felé fordult. A párnán fekvő fej kicsit oldalt mozdult és a merev szemek az asszony arcát kutatták. Fáradt volt ez az arc, éjszakázástól gyűrött és a szemek körül fekete ár-

kok húzódtak. A valamikor lány, kissé duzzadt ajkakon visszafojtott sírás remegett. Az asszony közelebb hajolt, lágyan, símogató szóval beszélt.

— Fáj valami. Adjak orvosságot.

A ráncoktól tépett arc elfordult tőle és a kinlódó szemek lecsukódtak. Az asszony egy percig még ott állt az ágy mellett. Ijedten babrált az orvosságos üvegek között, az egyik üveg csörömpölve hullott a padlóra. Az elfordult fej meg sem mozdult. Ugy feküdt a párnán, mint valami merev és hideg tiltakozás. Az asszony nehéz derékkal hajolt le, óvatosan összeszedte az üvegcserépeket és amikor újra felemelkedett, odalesett a párnák felé. A fej elfordultan feküdt, a szemek lecsukottan pihentek, de az összeszorított szájon haragos, gyűlölködő, el nem mondottan kiáltó szavak reszkettek.

Az asszony lehajtotta a fejét. A testét megrázta a visszaszorított sírás, azután lassan, nehezen megfordult. Botorkálva vonszolta magát az ajtó felé. Amikor odaért, még egyszer hátra nézett az ágy felé. A fej merev tiltakozással fordult el tőle és mintha a lecsukott szemek messze néztek volna... Az ajtó halkán csikordult, a másik szobában volt. A fia, a menyé, a lánya álmosan, az elháríthatatlan várástól elfáradtan ültek az asztal körül. Ételszag terjengett a szobában és amikor leült, tányért toltak eléje. Értelmetlenül bámulta a tányért, azután lekoppant a feje az asztalra. Nem sirt, szepegő sóhajtások rázták. A többiek riadtan és csodálkozva hajoltak feléje. Mintha messziről, függönyökön keresztül hallotta volna.

— Borzasztó ez így... Neki is jobb volna, magának is...

Benn a kék fényű szobában a ráncoktól tépett fej felemelkedett és a szemek irtózó kíváncsisággal meredtek az ajtó vékony rése felé. A pár szó élesen csapódott a félig szunnyadt értelem felé és a keserű vonások gúnyos mosolyra torzultak.

— Végre. Megszabadulunk egymástól.

A kezek kapargálva tapogatóztak a terítőn. A test ernyedten nyúlt el, a lábakon álmosító hidegség ömlött el és a fej a párnákra feligazítottan merevedett el. De a szemek éltek és a halvány, kék fényben láttak.

... Két fiatal élet egymásra talált. Csupa akarat és csupa álom. Tobzódó, telhetetlen élniakarás lángolt fel. Azután szürke napok. Álmos munka és hiábavaló nagy próbák. Gyerekek... kicsi, krajcáros gondok... Mindig ritkább pillanatai az egymásratalálásnak... A jólét üres napjai, amikor egymás mellett éltek... Azután csapások... Veszteségek... Összeroppadások... Az asszony riadt kapkodása... A gyerekek... Mindig csunyább és közönségesebb harcok... Azután az a nagy

hidegség, amely leszállott közénk... Új sikerek, új ragyogások... Pénz... Sok pénz és sok hidegség... Az asszony gyanakvó, gyűlölködő számonkérései... A mindennapos viták... Sivár szavak... Azután a gyerekek elmentek... Új életutak szakadtak ki elrontott életükből... És egymásra maradtak... Két idegen... Akiket egybekötött az illendőség, a gyávaság... Mit mondanának az emberek... Az öregség... Az elromlott élet új meg új próbája... A közönyös egymás mellett élés... Hetek, amelyekben semmi mondani valójuk nem volt... Még egy gyűlölködő szó is jó lett volna... Semmi... Betegségek... Udvarias, sablónos érdeklődések... Utazások... Régi álmok megvalósítása szürkén... Két öreg, csapzott ember Velencében, ahová valamikor hiába vágyott két fiatal ember... Azután az utolsó roham, amikor letiporta a betegség és kiszolgáltatatta az asszonynak... Jobb, ha minél hamarabb vége lesz... Mindkettőjüknek... Az asszonynak is, szegénynek... Megszabadul tőle... Együtt lesz majd a gyerekeivel... Az öregsége szép lesz, az utolsó esztendei boldogok lesznek... Még az álmait is, a vágyait is visszakapja... Megfiatalodik a gyerekeiben... Boldog lesz.

A vékony ajkak görcsösen megrándultak, hörgő, sikoltón hívó hang szakadt ki a torkából:

— Édes!

Berohantak hozzá. Az asszony reszketve hullott az ágyra. A feje ráesett a mellére. A szemekből, a sok esztendő óta gyűlölködő szemekből lassan szivárogtak a könnyek. A kezek utolsó akarattal símogatón tapadtak az asszony arcára és nem érezték a fonnyadt ráncokat. A keserű száj halkan, búcsúzkodón becézve suttopta:

Édes, édes...

Azután hideg és mindentudó semmi költözött a szemekbe és a ráncoktól megtépett arcon előmlött a nagy békeesség.

Az asszony nagy, boldog felsírással símogatta a sápadt arcot és a fejét befúrta a hideg kezek közé.

A gyerekei rémülten, értetlenül nézték.

Havas Károly.

Sziráky Dénes Sándor versei:

Köráram

Nem vagyok részese a nagy szervezetnek,
csak beleejtett sejt vagyok.
Teremtéskor Ő, akit Istennek neveznek
nem gondolt rám s a nagy testben bennhagyott,
Ezer sejtet rendezett. Amit tervezett,
meglett és létrejött a Világszervezet.

Valami felkapott. Mikor felocsudtam,
láttam: vörös vérfolyó sodor.
Zárt falu csatornában rohant a futam.
Sok sejtet forgatott a vérfodor
körülottem. Mind hasonló formákat kapott
mint én, — de mégis, miért is? — más vagyok.

Ment ment minden előre a vérárral,
nem nézték: a cél hová jut ki,
egy parancs fogta, vonta őket magával,
én meg, — miért? — el kezdtem ár ellen úszni.
A vérfolyam sok karcsapásom elnyelé,
de azért mégsem jutottam felfelé.

A nagy forrásban bő árban omlott a vér,
futottak benne bomlott sejtek —
mind csak tőle, mind csak belőle és a tér,
melyből szabadulni nem tudtam, kellett
maradnom — miért? — nem volt az én elemem.
Nem voltam holt sejt és nem voltam eleven.

Valami végzet vitt volna felfelé, fel...
lüktető zajon keresztül hív.
Az ér árja huzott erő-erejével.
Távolodott tőlem a Forrás: a Szív.
Mikor még nem voltam a zárt ér rabja,
az Isten szívének lehettem darabja.

Aztán bevettem magam a folyóba.
Lesz, ami lesz. Ne ússz ár ellen.
Beletörődtem sok rosszba, semmi jóba.
Nem tartom iránnyal szembe a mellem.
Szinte már nem is bántam a megtett cserét
s nem akartam elszorítani a világ erét.

Ekkor valami hirtelen fordult az ár.
A végtelen önmagába fut.
A rohanó vérár a szívkapuhoz ér.
Ami innét indult, ismét visszajut.

A megisméltődött teremtés

Amikor elszakatolt feletted az üzös napi robot,
gondolsz-e rá, ki volt az,
aki a fáradtság után izmodba új erőt lopott?

Azt hiszed, mert véresre serkedt a tenyered
a kemény kaszanyéltől,
hogy te termeled az éheseznek a kenyeret?

Amikor kézben tartod a kenyered karéját,
nem csodálkozol, mért történt,
hogy a vetés fűlándzsái átszúrták a föld héját?

Nem zengte át idegszáladat a hír a
megisméltődött teremtésről:
egy magház meghasadt s felemelte fejét a rózsaszín csira.

Amikor kiujul fölötted az üzös napi robot,
gondolsz-e reá, miért van az,
hogy az Ismeretlen elhalt izmodba új mozgulást hozott?...

Csobagi Mehmed

Jusszuf: szolgám, testvérem, barátom. Életem igaz társa.

Itt ül mellettem, keresztberakott lábakkal, alacsony zsá-molyán s apró, nedves, kék szemével tekintetemet lesi, serce-gő tollam papírszántását figyeli.

Naphosszat a tornácon üldögélünk, a vadszőlő árnyék-tartó takarójától védve. Néhány pajkos sugár azért mégis átsiklik a levélréseken s Jusszuf arcát cirógatja. Ilyenkor látszik, hogy Jusszuf csunya, nagyon csunya — szegény torz-szüllött, kinek arcára mosolyfintort fagyasztott a természet. Pedig a szegény teremtés mindig komoly volt s talán még so-hasem nevetett.

Írásközben néha én is ráemelem tekintetemet s már észre se veszem ezer ránctól barázdált, csúf arcát — lebernyeg-szerű, vértelen, áttetsző füleit — szemét, melyet számtalan redő és petyhüdt könnyzacskók éktelenitenek — kicsiny kezét s gyúrt bőrű, tömpe ujjait. Eltűnődve nézek át piros fezen, melyet, ha leemel, rövidre nyírt, fekete haj tüskésedik elő, akár egy felmeredő sündisznóhát.

Nagyon megsoktam és szeretem Jusszufot, mert tisztalelkű, fejlett értelmű — s mert jóságának kisugárzásában türelmesebben viselem az életet. Jusszuf: igaz ember.

Ő tart rendben, ő takarítja lakásomat. Cipőimet ragyogóra fényesíti s olyan jó kávét főz, hogy megkalapáltatja a szívemet.

A házból soha nem mozdul ki. Idegenekkel nem érintkezik. Étélét maga főzi. Többször megkísérلtem, hogy vele étkezsem, de a meleg olajjal leöntött kelkáposztalevet és a só nélküli zöldségféléket én nem szeretem.

Török létére télen szalonnával él. A tavasz közeledtét számomra az jelzi, hogy Jusszuf oldalasából már csak vékony csík maradt.

Ha itt-ott vendég téved házamba, Jusszuf testvérem inasá válik. Szó nélkül szolgál fel, csak az illem szabályait nem ismeri. Ő is velünk feketézik.

Csendben számolyára telepszik és közöttünk szürcsölgeti kávéját.

Ilyenkor elmagyarázom vendégemnek, hogy Jusszuf hogyan került hozzám. Az évek folyamán ezt már annyiszor elmondtam, hogy szinte pontos egyformasággal ismétlem szavaim. Most hát nem kell mást tennem, mint betanult mondókám híuen leírni.

Segédjegyzőnek neveztek ki Ékesre. Nem örültem, nem is bánkódtam. Ismertem a falusi életet, intelligenciáját: a jegyzőt, az orvost, a patikust — a papot, a tanítót s a földbirtokost; a férjhezadó leányokkal kapcsolatos szóbeszédeket és találgatásokat; az aprócseprő érdekeket, cselszövéseket, képmutatást és gyűlöletet.

Tudtam, hogy kezdetben ostobaságnak tartom szalmacséplő vitatkozásaikat; hogy megvetem s lenézem őket, mert felettük állónak érzem magamat. De előre láttam a faluba hullott ember rendes sorsát is. Hogy, mint szívós kuszónóvény: lassanként engemet is átfonnak kicsinyes világukkal; hogy pár esztendő elteltével én is oly jól fogom magamat közöttük érezni, mint a békák a kútban, kiknek nincs más életbe való menekvésük.

De így is van rendjén. Egymás látására, szavára szorulunk. A magányosság súlyos büntetés és nagy erények jutalma. Mi nem tudjuk elviselni.

Miközben Ékes felé utaztam, mindezt jól átgondoltam. Elhatároztam, hogy nem viaskodom sorsommal s hogy elfogadom életüket. Az volt a tervem, hogy az alkonyati órákat zeneszerető házaknál töltöm. Meleg szobát idéztem, elnyűtt, kedves bútorokkal s ócska zongorával. Benépesítettem egyszerű falusiakkal, szépért rajongó asszonyokkal és lányokkal. Láttam a pipázó öregeket, akikkel majd magam is kedvteléssel pöfékelek.

Dehát nem így lett. Szörnyen csalódtam. Kétheti próbálkozásom után meggyőződtem, hogy Ékes átkozott hely. A jegyző zsigori agglegény, akit rémek riogatnak. Házát várszerűen elszáncolta s nem tűr senkit maga mellett. A szikár, szigorú és aszkétikus tanítókisasszony elmúlt már negyven éves. A patikus részeges, örökösen a közeli városban csavarog. Elkeseredett feleségét, reuma tartja ágyban. Az öreg orvos nagyot hall, rosszul lát. Ruháján évtizedes pecsétek, csapzott, szürke szakállában a fertőzés millió csirái. A fiatal orvos a szomszéd faluban lakik és vőlegény.

Földbirtokos családok nincsenek. A falut törpe gazdák,

zsellérek lakják. Az egész környék grófi birtok és ura külföldön él.

A társas életnek tett engedékenységet, megalkuvásomat a falu visszautasította. Megbüntetett előbbi emberkerüléseimért. Rettentően magamra maradtam. Szerencsémre tavaszodott. A természet sok mindenért kárpótol.

Jól gondozott erdő terült el közvetlen a falu mellett. A gróf erdésze megengedte, hogy ott tartózkodjam. Százados tölgyek örök susogása elvarázsolta képzeletem. Legszívesebben a fenyővel szegélyezett nagy uton sétáltam. Az út sugár egyenesen szelte ketté az erdőt és kék csíkot hasított ki az égből. A fák közül néha gyémántszerű őzek tekintete ragyogott ki.

Naponként ugyanazon az úton jártam az erdőbe. A házak ablakai, mint görbült háttal gubbasztó macskák szemei, engem figyelhettek, mert az uccákon alig ödöngött néhány ember. Az egyforma viskók közül egyetlen ház vált ki. Nagyobb volt a többinél és elhanyagoltabb. Kapuja előtt zsinórra fűzött színes bocskorokat himbált a szél. Erről következtettem, hogy ott iparosféle lakhatik.

Néhanapján férfi támaszkodott a kapufélfához. Ez az ember felkeltette és hetekig szította kíváncsiságom. Nem paraszt, nem gazdálkodó, nem idetartozó, elsatnyult fajta. Hűvös időben feltűrt, ragyogó, fehér ingujjban álldogált háza előtt. Barna izmos karja úgy fénylett, mintha olajjal kenné. Arca keletiesen gömbölyű volt, de erős férfi határozott jellemét sugárzó. Barna arcbőrét fekete bajusz és fekete szemöldök diszítette. Formás koponyáját tövig nyírt, sűrű haj borította. Éjsötét szemével nyugodtan tekintett a világba. Amikor őt néztem, Ázsia mámoros mesevilága, a kelet túlfűtött elbeszélései és Besnard ragyogó színei elevenednek meg előttem.

Kicsoda ez az ember, hogyan került Ékesre? Érdeklődésem pattanásig feszült. Kíváncsiságom végül is legyőzte tartózkodásomat.

Egyik délután jónapot-tal köszöntöttem rá. Megkérdeztem, hogy az előttünk himbálódzó bocskorokat ő készíti-e? Komoly nyugalommal, szívesen válaszolt s néhány pillanat múlva benn voltam házában. Szobája gerendás, kissé komor és rendetlen volt. Hosszú polcokon egyszerű és remekbe készült, színes bocskorok sorakoztak. Átható bőrszag terjengett. Tartózkodó udvariassággal magyarázgatta készítményeinek különféleségét.

Falunkban románok és szerbek laktak. Alig néhány ma-

gyar család élt közöttük. Főleg a román bocskorviselő, de a szerb és a magyar is. Mindegyik más formájut használ. Még soha sem történt nálunk, hogy a román felkunkorodó hegyű, a szerb harcsaszájformájú bocskort viseljen. Az ünneplő bocskorok díszesek voltak. Kék, fehér, piros bőrszalagokkal, kis sárga bőrrózsákkal ékesítettek s tükröző üveggel gazdagon kirakottak. Voltak olyan remekbekészült bocskorok, amiket híres néprajzi muzeumok is megirigyelhetek volna.

Ezek mestere volt Csobagi Mehmed.

Nem kerteltem sokáig. Így szoltam hozzá:

— Mehmed, nagyon szépek a bocskorai. De nem azért tértem be. Hetek óta töröm a fejem a származásán. Most nevéből következtetem, hogy mohamedán bosnyák lehet.

— Török vagyok jegyző úr, török — javította ki élénken feltevésém.

— De hogy jutott a Csobagi névhez, hiszen ez magyar csengésű?

— Magyar-török vagyok kérem.

Magyar-török... rágódtam furcsa állításán. A kételkedés bizonyára szemembe ült ki, mert legott származásáról kezdett beszélni.

Erdélyből, a fogarasi havasok tájékáról való. Apja és nagyapja is ott születtek s ott is haltak meg. Vagy két uccasorra való török család élt ott csendben, századok óta. Szökött janicsárok lehettek őseik, akiket bizonyára Apafi Mihály nagyhirű erdélyi fejedelem kegyelme türt meg.

Gondolatban századokra nyultam vissza. Bizony négy-öt emberöltőre való idő mulott el a törökjárás óta. De miért is volna lehetetlen, hogy egy maroknyi török megőrizte fajtájának tisztaságát? Kétkedésemet teljesen eloszlatta az előttem ülő Mehmed férfias, becsületes tekintete s jellegzetes férfiszépsége.

Láttam, hogy jól esik neki érdeklődésem.

Lassan alkonyodni kezdett. Házának csendje csak akkor tűnt fel, midőn az ajtó nyilott, bádog mosdótállal és vizeskanccsóval csörömpölve szörnyű kinézésű emberke jelent meg. Jusszaf volt, Mehmed édes öccse. Dermedten néztem ezt az eltorzult törpét, de csakhamar másik ámulatba estem. A mosdótállal székel mintákkal faragott ládára helyezték, a vizet beöntötték és se szó, se beszéd, mindketten levetették ingeiket s mosakodni kezdtek. Csak amikor imaszőnyegükön kelet felé fordulva, térdelhajtva és hajlongva mormolni hallottam őket, akkor értettem meg, hogy a mosdással járó szo-

kásos alkonyati imájukkal hódolnak Allahnak, a mindenhatóknak.

Furcsa benyomásaim ellenére, meghatottan mentem el. Mehmed iránt erős rokonszenvem támadt és erdei sétám helyett, hozzá jártam el.

Lassanként megismertem életük minden apróságát. Mehmed keveset dolgozott, de szeretettel és művészi izléssel. Ebben Juszuf is segédkezett néki, de az ő feladata a háztartás volt. Nő nélkül éltek és a testvéri szeretet a két férfiben kifinomult tapintatig fejlődött. Mehmed különösen gyengéd volt Juszuf iránt. Mintha a természet mostohaóságát akarta volna pótolni.

Mehmed nem tudott törökül, de imáinak értelmét ismerte. Török származásáról meggyőződött, amikor polcairól a szekrényéből előkotorta foszló és széteső relikviáit. Fehér selyem zászlódarabkát, a törökök kacskaringós, aranybetűs himzésével. Disznóbőrbe kötött pergamentlapokat, olvashatatlaná fakult Korán idézetekkel. Csak itt-ott csillogtak az iniciálék leheletnyi vékony arany lemezei. Megmutogatta handzsárait, miket a rozsdá reszelőkre mart.

Délutánonként künn üldögéltünk a tornácra, napszürkítette, gyalult asztal mellett. Mehmed finomra vágott, szűzdohányszálakból boszorkányos ügyességgel sodorta cigarettaírt. Orrlyukain hosszú kékes kigyókat bocsátott a levegőbe.

— Mégis, Mehmed — mondtam egyszer — vétek, hogy sem kertedet, sem udvarodat nem gondozod. Gaz ver fel mindent. Látod, milyen büszke Juszuf erre a pár tőke paradicsomra. Hátha még úgy megteremne minden, mint a szomszédban.

— Nézd, jegző úr — felelte Mehmed — én nem vagyok paraszt.

— De okos ember vagy. Add ki felesbe. Kisujjadat sem kell mozgatnod.

— Nem tehetem, mert a parasztok csálnak és én akkor törvény elé kerülök.

— Ugyan már, hogy támadna bajod? Legfeljebb a csalónak?

— Hát agyonverném.

Foglalkoztatott, hogy Mehmednek sem asszony, sem lányismerősei nincsenek. Hozzá nem jönnek, ő nem jár sehoval. Pedig megfigyeltem, hogy a bocskorvásárló asszonyok ugyancsak szívesen legeltetik szemeiket Mehmeden. Előtte sem volt titok, hogy a szomszéd menyecskéje minden alkalmat felhasznál, hogy szóba elegyedjék vele. Karácsonykor diós-

mákos kalácsot küldött Mehmednek, de ő nem fogadta el. Az vitte vissza, aki hozta.

Ezért is beszélni kezdtem az asszonyokról:

— Te Mehmed, olyan tiszta ember vagy, mint azt vallásod előírja; de a házadat nem tartod rendben. Minden poros, elhanyagolt, minden török és szakadozik. Férfiak vagytok, nem értitek ezt a munkát. Ha megnősülnél, ragyogna minden és úgy élnél, mint egy basa.

— Nézd, jegyző úr, — mindig így kezdte mondanivalóját — parasztasszony nem való hozzám. Más az én világom. Még a vérem nem kívánja. Ismerem a fajtájukat. Hazugok, pénzéhesek, nyugtalanok. Nincsen bizalmam hozzájuk. Többre becsülöm békémet.

Ez a bölcsesség nem illett korához, de lényéből fakadt. Sokszor elnéztem amint a gazzal vert kietlen udvaron órákig is elüldögélt mozdulatlanul és cigarettázva a levegőbe bámult.

— Most mire gondolsz Mehmed? — kérdeztem egyszer rajtaütéssel.

— Nézd, jegyző úr, arra gondoltam — mondta nagy fontossággal — hogy a ti ördögök még sem azonos a mi dzsinünkkel. Mind a kettő gonosz szellem, de szerepük mégis más. A dzsinnek is rosszra csábítanak, de nincs büntető szerepük a túlvilági életben.

— És te ebben hiszel, ezzel foglalkozol Mehmed?

— Hiszek a gonosz csábításában és valami néven neveznem kell őt. Birkavi kátéjában van, hogy képekben gondolkozunk.

Jóbarátságban éltünk. Éreztem rokonszövét, most mégis idegenkedéssel néztem rá és más embert láttam benne. Pedig jó, néha könnyelműségig adakozó volt. A koldusok serege kereste fel, mert pénzt adott. Ennek híre ment és végül a házzal bírók is eljöttek alamizsnáért. Hatósági tekintélyemmel avatkoztam be, hogy a nem hivatásos koldusok raját elűzzem.

Ezen a nyáron lejött birtokába a gróf. Vele jött udvara, nagy vendégsereg és sok új cseléd. A vöröstéglás angol-német stílusú kaszárnyszerű kastély zsámai kitárultak. Éjjel ragyogó fény sugárzott ablakaiból. Pihent lovak ficánkoltak csillogó fogatok előtt és a faluban le és fel rohantak a pirosfrakkos vadászok. Élénkség, levegőség töltött be mindent. A község házában is szaporodott a munka. Napokig nem mehettem Mehmedhez. Amikor újra meglátogattam grófi vendégei voltak: Annie, a grófkisasszony barátnőjével, társalkodónőikkel és három sportruhába öltözött fiatalemberrel. Mehmed nagyszobájában sűrűgtek. Az asztalon egy csomó

kiválogatott bocskor volt. Falunk különlegességét vásárolták. Mehmed hűvös egyszerűséggel szolgálta ki vevőit, de nyelvüket nem értette. Angolul és németül beszéltek.

Annie kedves, könnyed, biztosfellépésű, huszegynéhány éves, egyetlen lánya volt Haricourt grófnak. Barna haja és szemöldöke, kék értelmes, nagy szeme, szabályos, angolos vonásai voltak. Mozdulatait könnyeddé tették a sportok. Vidáman lóbálta feketeszalagos florentini szalmakalapját. És a három férfikisérője élcélődéseinek ellenére, nagy érdeklődéssel vizsgálta Mehmedet. Ő fizetett és Mehmeddel tört román és magyar szavakkal igyekezett beszédbe ereszkedni. Közvetlen és bájos, viselkedésében semmi bántó nem volt. Mehmed mégis zavarba jött és barna bőrét egy árnyalattal sötétebbre festette az izgalom.

A jó vásárnak Mehmed látszólag nem örült. Egyedül maradtunk. Ő kedvtelenné és hallgataggá vált.

— Mi bajod van Mehmed?

— Láttad jegyző úr, ezt a lányt?

— Láttam, csinos.

— Ezt szeretném feleségül venni.

— Nincs rossz izlésed — nevettem hangosan — de tudod kettőn áll a vásár. Ha pedig elvetted a grófkisasszonyt, nevezd ki engem birtokodra igazgatónak, — vettem oda tréfásan.

Alig mult el néhány nap, Mehmedet szokatlan tevékenységen értem. Nadrágok, kabátok kifüggesztve, cipők szerte-szórva a tornácra. Mehmed és Jusszuf kefélték, tisztították a zöldülő fekete ruhákat, melyeknek ódon szabása messzire kiáltozott.

Szótlatlanul figyeltem, nem zavartam őket munkájukban. Már alkonyodott, mikor Mehmed az asztalhoz, mellém telepedett.

— Jegyző úr, tudod azért tisztítjuk a ruhát, mert holnap megkérem a grófkisasszony kezét.

— Ugyan ne bolondozz Mehmed.

— Nem bolondság ez jegyző úr, holnap megkérem a kezét.

— Nem tudom mi ütött beléd Mehmed. Azért becsültelek, mert értelmesen és komolyan beszélgethettem veled. Ha ilyen csufúságot üzöl belőlem, itthagylak és soha többé nem jövök el.

— Jegyző úr, én holnap megkérem a grófkisasszony kezét. Olyan igaz, minthogy Csobagi Mehmed a nevem. Tegnap is itt volt.

— A grófkisasszony egyedül?

— Nem egyedül, egy öreg hölgygel.
— És mit akart, mit mondott?
— Két pár bocskort vett, nem szólt semmit, de a szembe nézett...
— És... és...
— És ebben a nézésben, minden benne volt, én megértettem.

— Szerencsétlen vagy Mehmed!
— Dehogy. Tudok én szemből olvasni. Nem néznek arra így, akit nem szeretnek, akitől szeretmet nem kívánnak.

— Kedves, jó Mehmed barátom. Az Istenre kérek térj már észhez. Lehet, hogy nagyon tetszel a grófkisasszonynak, ami nem is csoda, mert láttad, milyen nyápic alakok vesznek körül. Te szép vagy, erős és értelmes, de mindebből még nem következik szerelem és házasság.

— Ő szeret, azt tudom.

— A tekintet csal. Csak kacérkodott veled, talán még azt sem. Látod így jár, aki a nőket kerüli. Egyszerre bolondul beléjük.

— Az nem lehet, ő szeret és te jegyző úr nem tudod, hogy mit érzek.

— Dehogy nem tudom. Szerelmes vagy. És nem is volna semmi baj, ha éppen nem a grófkisasszonyba volnál szerelmes. De hát így sem lesz baj. Néhány nap múlva magadhoz térsz, visszanyered nyugalmad és józanságod.

— Nem, nem, holnap mekérem a kezét.

— Csak néhány napig várj, arra kérek. Ne higgy többé ostoba meséskönyveidnek. Az életet nem az ezeregyéjszaka regéi után mintázták. Itt nincsenek mágusok, varázslók és csodák. Te szegény bocskorkészítő török, hogy mersz álmodni gazdag és előkelő grófkisasszonyról. Ha ez az Annie úgy elvesztené józanságát, mint te, hát akkor is ott van még az apja és ezer érdekszál, ami ezt nem engedi.

— Nézd jegyző úr, én holnap délután elmegyek a grófhoz és mekérem lánya kezét.

— Te nem fogsz elmenni!

— Én elmegyek!

Jóval elmult éjjél és Mehmedet nem tudtam elhatározásának megmástitására bírni.

Egész éjjel nyugtalan voltam, ismertem Mehmedet, nem voltak kétségeim, hogy szavának helyt áll. Reggelig töprengtem. Elmondtam az öreg jegyzőnek és kértem, hogy szépszerével hatóságilag avatkozzunk a dologba. Főnököm nem fogta fel tragikusan a dolgot és megnyugodott abban, ha Mehmed

elmege, majd kidobják. Tényleges beavatkozásra nem is volt semmi ok.

Ugy gondoltam, a nap józan fényénél, talán mégis megtudom menteni a helyzetet.

Délfelé elmentem a grófhoz. Haricourt fogadott. Szikár, magas ember előtt állottam. Pergamentsárga, fáradt arca volt. Ha visszaidézem ezt a jelenetet, úgy emlékszem nagy zavarban lehettem. Mehmed ártatlan képzelgéséről, tapasztalatlanságáról igyekeztem a gróft meggyőzni. Ugyan akkor a legnagyobb szörnyűséget kellett neki megmondanom. Egy bocskorkészítő falusi félpasztor török ember jön hozzá délután és megkéri lánya kezét.

A gróf türelmetlen és szórakozott volt. Nem értett meg. Nem fogta fel, hogy mi köze van neki egy bocskorkészítőhöz. Végül is rövid tömondatokban egyszerűen mondtam el a valóságot. Éktelen haragra gerjedt és azt mondta, hogy kutya-korbáccsal vereti ki, vagy lelövi a tolakodót.

Kábult fővel, zaklatott idegekkel rohantam Mehmedhez.

A Csobagi fivérek imájukat végezték olyan nyugalommal, hogy szégyent éreztem izgatott állapotom miatt.

— Mehmed — ordítottam imájuk befejeztével — téged a szolgák hada ver agyon, ha a kastély küszöbét átléped. Legjobb esetben törvény elé kerülsz és becsuknak.

— Nézd jegyző úr, én megkérem a grófkisasszony kezét.

Szobáját nyugodtan rendbe hozta és határozott léptekkel megindult a kastély felé. Engem erősen hatalmába kerített az izgalom, mégis észrevettem, hogy ez a komoly, szép szál ember, ócska ünneplő maskarájában milyen nevetséges. Mehmed megtűrt maga mellett, de kéréseimre már nem igen válaszolt.

A kastély parkjának kapujához érkeztünk. A mindig tárva nyitva álló, kovácsolt vasból készült két ajtószárny most zárva volt. A kapu mögött két szolga sétálgatott. Odább egy kertész dolgozott. Mehmed illetudóan köszönt. A szolgák megkérdezték kicsoda és mit akar. Ő megmondta nevét és kérte, hogy engedjék be a grófhoz. A szolgák hideg udvariassággal megmondották, hogy a gróf őt nem fogadja és nem engedik be.

Mehmednek egy arcizma sem változott. Az ajtó két vaszárnyát kétkézzel fogta meg és erősen rángatni kezdte. Én karjába akaszkoztam, de acélos izmairól lehulottam. A szolgák ügylátszik fegyverekért rohantak és bár hirtelen újra ott termettek, pattant a zár és az ajtó szárnyai kinyitottak.

Mehmed a kastély kapuja felé indult. Három ember ve-

tette rá magát, de pillanatok alatt a földön heverték. Mehmed úgy szórta le őket magáról, mint a férgeket.

Már nem hittem abban, hogy ezt a tragédiát megakadályozhatom, mégis megelőztem Mehmedet. Beszaladtam a kastélyba, a gróf lakosztálya felé igyekeztem. Nem kellett az ajtók között keresgélnem, a gróf már előttem állott, kezében egy pisztoly acélsőve villogott. Összekulcsoltam kezeim és folyton csak azt kiabáltam, ne bántsa ezt az embert, ez nem gonosz, hanem örült.

— Akkor gondoskodjon a község róla, tegyék ártalmatlanná — mondta a gróf.

— Gróf úr is ártalmatlanná teheti egy pillanat alatt, jöj-jön le hozzá, álljon szóba vele és bármit mond ez a török, mondjon neki nemet. Biztosítom arról, hogy nyugodtan eltávozik. Nincs nála fegyver, szándékai nem rosszak. Csak az itten használatos nyelveket beszéli, én leszek tolmácsuk.

A gróf látta felhevült állapotomat és ez meggyőzte. Pisztolyát zsebrevágta és együtt mentünk le a hallba.

Nagy csikorgással lépkedtünk a szőnyeggel borított széles falépcsőkön. Lenn Mehmed állt a széles helyiség közepén, az ajtók körül a szolgák összegyűlt serege várt intésre.

Mehmed magyarul köszönt. A gróf fejével biccentett. Én szóltam a gróf nevében először Mehmedhez:

— A gróf úr azt kérdezi, hogy mit kívánsz tőle Csobagi Mehmed.

— Jegyző úr te tudod, mond meg neki.

Megmondtam a grófnak, mielőtt Mehmed kérését tolmácsoltam volna, hogy egyszerű nemmel feleljen, hiszen tudja miről van szó. A gróf ajkáról egy halk nein röppent el. Ismét Mehmed felé fordultam és így szóltam hozzá:

— Csobagi Mehmed, a gróf úr kérésedet megtagadta és lányát nem adja hozzád feleségül.

Mélyet sóhajtott Mehmed, tétován nézett pillanatokig. Köszönést erőltetett ki torkából, sarkon-fordult és nyugodt, nagy lépésekkel, lehajtott fővel távozott.

A grófnak megköszöntem viselkedését és Mehmed után indultam. Utólértem őt. Szótlanul mentünk egymás mellett, átéreztem végtelen fájdalmát. Utunk második felében mégis lágy hangon vigasztalni igyekeztem.

— Mehmed, hát ez előrelátható volt, megmondtam neked. Azután hidd el, mindenki keresztül megy ilyen csalódáson.

Megfogta karomat, nem válaszolt. Arca eltorzult, nyakának és halántékának erén láttam szívének heves lüktetését.

Hazaértünk Mehmed házához. Egy pillanatra megállt, vas-

markába szoritotta a kapufélfát és kitörte. Erősen megütköztem ezen, már nem volt szavam hozzá. A szenvedély ekkora tombolását sem józan ésszel, sem szépszóval nem lehet fékezni.

Bement a szobájába, én mint árnyék kullogtam utána.

Megállt, körülnézett és szobája közepén keresztülfutó törzsgerendát a menyezetről nagy recsegéssel, ropogással leszakította. Sűrű por támadt, én még idejében kiugrottam a szobából. Mehmed is kijött, félvállával megpróbálta az ajtó mellett kidönteni a falat, de ezt nem tudta.

Kiment az udvarra, onnan az uccára, hajadonfővel, poros, ócska, fekete ünneplőjében.

Most már meg sem kíséreltem, hogy beszéljek vele, hogy csillapítsam. De vagy száz lépésnyi távolságra, mégis követtem.

Az erdő felé tartott és messziről is érezni véltem rengést okozó nehéz járását. Elérte az erdőt. Egy óra mulhatott el, amikor az erdő másik széléhez jutottunk. Mehmed nem állott meg. Céltalanul nekivágott a bevetett földeknek. Megálltam az erdőszélen, hosszan néztem tűnő alakja után, amíg egy akácossal körülvelt tanya végül elnyelte.

Visszabandukoltam Mehmed házába, ahol szegény Jusszuf tanácstalanul, apró kezeit összetéve, rámfüggesztette tekintetét. — Jusszuf — mondtam — hozd rendbe a házat, Mehmednek nagy fájdalma van, most nagyot sétál és ha nem éjszaka, holnap bizonyára visszajön.

Multak a napok és hetek. Már ősze hajlott az idő, Mehmed nem tért vissza és semmi hirt nem kaptunk felőle. Jusszuf bajai meggyűltek a hatóságokkal, az adóval. A megrongált ház is összedüléssel fenyegetett.

Egyik esős napon elmentem Jusszufhoz. Azt mondtam neki, hogy jöjjön hozzám lakni, ameddig Mehmed visszajön. Házában már ugy sem tartózkodhat és a tél amúgy is nagyon szigorú lesz. Együtt indultunk, kis ráncos kezét kezembe fogtam és mikor hazaértünk, Jusszuf szemében könnyek csillogtak.

Multak az évek, Mehmed még nem jött vissza.

Kende Ferenc.

Jegyzetek

egy államfő naplójából

1932 július.

Ma kemény napom volt. Eljött hozzám Albany-ba¹⁾ Jimmy a népszerű polgármester.

Különös nép vagyunk mi. Egész New York tudja s el is hiszi, hogy Jimmy nem vetette meg a baksist s mégis ha abból a teremből, ahol ráolvassák a bűneit kilép az uccára, tömegek éljenzik, a nők virágokat szórnak s rendőröknek kell kordont vonni Jimmy körül, hogy megvédjék a tetteges gyöngédségektől.

Mi ez a tömegben? Erkölcsei vakság; közömbös belenyugvás a köz- és magánélet romlottságába, amelyről nem akarják elhinni, hogy végül minden a dolgozó milliók zsebére megy. Nagy gyerekek vagyunk mi még! De nekem mindegy. Én kitöröm Jimmy nyakát, akármilyen »*show man*« s bármily nagyszerű ötletekkel zsonglörködik. Kitöröm akkor is ha Tammany Hall²⁾ ellenem fordul. Én mint kormányzó tisztogatok, ha elnöknek választanának söpörni fogok. Irgalmatlanul szétütök a sok korrupt nagyság között. Már minden hatalmat magukhoz ragadnak; kezükön forog a pénz, az igazságszolgáltatás, az adózás módja, az üzlet menete, milliók boldogulása és élete: minden tőlük függ.

Néhány tucat ember nagyobb hatalom, mint az elnök és a kongresszus együttvéve...

A Kongresszus? Most még jobb lesz hallgatnom, mert ha szívem szerint beszélnék, soha meg nem választanának. Már pedig valakinek, aki nem tőlük függ el kell kezdeni s vezetni kell a munkát, mely kiszáritja a mocsarakat s új friss szántásba veti az egészséges magot.

1) New York állam kormányzójának székhelye.

2) A legnagyobb befolyású politikai egyesület New York államban. Általános hit szerint a korrupció főfészke.

1932 augusztus.

Nálam járt House³⁾ ezredes és Mac Adoo⁴⁾.

Azt mondták, hogy Hoovert nem fogják újra megválasztani.

House megemlítette, hogy Hooverről egy könyv jelent meg mindenféle vádakkal. A szerző elmondja, hogy az elnök valamikor egy londoni bíróság előtt szerepelt valami bányauzlet miatt. Többek között ott így védekezett:

— Igaz, a részvényesek elvesztették a pénzüket. Valaki bizonyára nyereszkesedett ezen. De ez rendjén van. Mert akik nyertek beigazolták, hogy tudnak a pénzzel bánni, jobban tudják üzletileg felhasználni, tehát okosabbak, mint azok, akik az üzleten vesztek.

No mit szólsz ehhez, Frank — kérdezte House.

— Bedtime story⁵⁾ — feleltem.

— A szerző okmányokra hivatkozik — mondta House. Majd így folytatta:

— Egyébként a demokrata pártnak téged kell jelölni. Elsülyedünk a mocsárban.

— Babylon sorsára jutunk, — panaszkolta Mc Adoo.

— Miért éppen én... A lábaim csaknem bénák...

— Nem láb kell oda, — csapott rám House. — Erős szív s akarat. Valaki, akit sem megvásárolni, sem megfélemlíteni nem lehet.

— Olvastad a cikket a Mercury-ben Mellónról.

— Mellon talán a leggazdagabb ember az egyesült államokban.

— Lehet, de mégis megvádolják, hogy Columbia államnak a bankok azért adtak tíz millió dollárt kölcsön, mert annak ellenében Columbia felszabadította Mellon lefoglalt olajbányáit. A közönség a pénzügyi kormány — tehát Mellon — engedélyében bizva megvette Columbia állam kötvényeit 96%-al. Ma 27%-on állnak.

— Frank, nincs idő személyes megfontolásokra. Cselekedet kell, mert elpusztulunk. Nem a világválság, nem a fogyasztási válság, nem a túltermelés, nem a gépek. A végsőkéig elfajult önzés, a határtalan nyereségvágy, sötét bűnök lent és embertelen machinációk fönt; pénz — és üzletemberek pokoli garázdálkodása visz bennünket a romlásba!

— A tömegek fokozódó elkeseredése megdöntheti a

3) House Wilson elnök bizalmasa és legfőbb tanácsadója volt.

4) Wilson veje.

5) Gyerekmese.

commonwealth egész rendjét. Ha megakarjuk menteni, meg kell nyugtatni a tömeget. Egy tiszta ember, aki mindenkitől független, művelhetné ezt a csodát.

— Szóval fel kell áldozni egy szüzet — feleltem nevetve.

— Valóban, lehet áldozatul esel. Nem csak egyesek, nálunk a tömeg is megvesztegethető.

Hizelgő szóval, apró ajándékokkal, prókatori fogásokkal feluszítják az ellen, aki minden áldozatra kész egy becsületesebb világért.

— Eddig még minden krízisünkben akadt egy nagy s igaz emberünk.

— Aki áldozatul esett — folytattam.

— Lincoln... akit megölték.

— És mások előtte s utána. Teddy Rooseveltt a bálvány, akit sok barátja s a nép cserben hagyott.

— Kik lennének pártomból az ellenfeleim a jelölésnél? — kérdeztem ugy odavetve.

— Al Smith — felelte Mc Adoo.

— Ötletes, jó pajtás, okos ember is — mondta House.

— De most több kell ennél. Erős lélek, hiuság nélkül. Egy japán diplomata mondta nekem egyszer: »Önök amerikaiak egészen mások, mint mi. Önök úgy kavarják a teájukat, ahogy az óramutatójuk jár. Mi éppen ellenkező irányban csináljuk«. Nos ez kell most nekünk. Ellenkező irányban felkavarni mindent, mint eddig.

E percben hazajött a feleségem az iskolából, melynek ő a vezetője.

— Tudom, mi járatban vannak — mondta Mc Adoonak.

— Tehát egyetért velünk — vágott közbe House.

— Frank-nak kell határoznia, én kitartok mellette, bármit is határoz. De azt hiszem Milton-nak van igaza: »They also serve who only stand and wait«. (Azok is szolgálatot tesznek, akik csak odaállnak... egy ügy mellé... és várnak.)

House izgatottan válaszolt:

— Nincs vesztegelni való időnk. Milton nem ismerte ezt a mi magaskultúránkat, amelybe lezuhantunk. Cselekvés... cselekvés... Asszonyom, a poézis maradjon más időkre.

— Igen, de Frank kissé konzervatív, mondta az asszony.

House nevetve válaszolt:

— Inkább legyen konzervatív mint számár — mondta egyszer Bernhard Shaw. — De mi most nem lovagolunk ilyen vesszőparipákon. Vannak olyan zavaros idők, borzalmas korszakok, mikor a nép sokat felad a szabadságából: a bizton-

ságért. Nem sokat törődnek a módszerrel, ha az a félelmet és bizonytalanságot megszünteti. Ön asszonyom tudni akarja, hogyan nevelje a gyerekeit. Minő sors vár rájuk? Mi lesz a világból mire felnőnek? Én meg azt mondom, az ilyen embernek, mint az ön férje most kell rendbehozni ezt a világot, mert ha ez nekik netalán nem sikerülne, úgy az utánuk következő generációk csak destruálni fogják. Ők a civilizációnk utolsó templomaiból fogják felépíteni egy lehanyaglott korszak szomorú viskóit!

1932 augusztus.

Fiatal, kiforratlan nép vagyunk, de ami tradíciónk van, ahhoz ragaszkodunk. Ilyen ez a »convention« is. Micsoda rettentő sokadalom ez Chicagóban. Pártunk felvonult. Minden kiküldöttje a gyűlésen szónokol vagy lármázik, rázza az öklét vagy veregeti valakinek a hátát. Vásári zsvaj, tűzoltómajális zenekarokkal s zászlóerdővel. A párt elnökjelöltet választ. Vajjon hányszor szavaznak, míg valamelyikünk megkapja a kétharmad többséget? Ez is tradíció, ez a kétharmad majoritás. Ugye lehet százszor is szavaznak. No de mindegy. A nagy boss-ok (főkortések) az én nevemet üvöltik. A Tammany Hall és az északi államok demokratái Al Smith-t akarják. A nagytőke már kiszimatolt egyet-mást terveimről s noha túlnyomóan republikánus és Hoover-párti, titokban Al Smith-t támogatja a demokraták jelöltjének. Szeretem, hogy így van. Legalább nincs semmi elkötelezettségem. Bátran mondhatom: amit én hozok, mint elnök az egy »new deal«⁶⁾

A rádió, melyet itthonról hallgatok, bömböl; a gyűlés mindinkább viharosabb. Már sokszor szavaztak — eredménytelenül. De ime... most hallom, egetverő láрма, apokaliptikus dörgések közepette: Meg van a kétharmad többség. Engem jelöltek. Kint vár a repülőgép. Repülünk Chicagoba és Uram, Teremtőm... ha így akartad légy velem, hogy visszaszerezzem ennek a népnek, amit odadobott a spekuláció ördögének: szabadságát, vagyonát, jövőjét.

1933 március.

Itt vagyok Washingtonban. Átestem a ceremóniakon. Mindössze egy csekély inrándulást érzek a jobb karomban, a kézfogásoktól. A feleségem nagyon mutató volt kék ruhájá-

6) Voltaképen új osztás a kártyajátékban, de itt olyasfélét jelent mint „új politika“.

ban. De azt suttogták, mindketten túl egyszerűek, polgáriasak vagyunk. Itt sokan vannak, akik majmolják az európai arisztokráciát, különösen az angolt. Estére azonban a feleségemnek két injekciót kellett adni, mert alig állt a lábán. Így azután az estélyen már feszesebben: tehát előkelőbben viselkedett.

Csak most láttam igazán, hogy a háboru mennyit rontott erkölcsünkön. Beleszédültünk a pénzcserinélés sikereibe. Ugy mint másutt egyes emberek, mi kumulatív az egész nép — átugrott néhány fejlődési fokot. Ezt nem lehet büntetlenül. Mert a pénz, mely hozzánk repült, nálunk nemcsak s n o b-okat termelt ki magából, hanem az egész nép valahogyan s n o b-i s h lett. És eljött a b o o m⁷⁾ korszaka. A nagy áremelkedés — a tőzsdéken. A század legnagyobb kalandora: Kreuger írta meg egy búcsúlevelében. »Ha egy kapitalista azt mondja nekem: ön csaló:, én csak azt kérdezem tőle: »Miért? Ön nem spekulált?

Az egész ország spekulált. Eleinte mindenki nyert. Azután talán csak azok, akikre Kreuger célzott... Emlékszem, a legnagyobb bankunk egyik vezére 1929 október végén megjött Európából. A tőzsdén már baljóslatú szelek fujdogáltak. A riporterek egész serege megrohanta a hajót s lecsapott a »vezérre«. »Mi lesz?« kérdezték tőle.

— Én változatlanul optimista vagyok. Látni fogunk még újabb áremelkedéseket. Csak senki ne veszítse el a fejét. Az volt a válasz.

És néhány nap múlva mindenki elveszítette amije volt. Egyik-másik a fejét is — aki keresztül lőtte.

Lehet az ilyen embert meghagyni a helyén, kérdeztem magamtól, mikor a fogadásnál felém közeledett. Ugyanezt a kérdést többször megismételtem, mikor mások jöttek hozzám s kézfogásukat úgy éreztem mint egy inzultust. Lesz-e erő bennem, hogy ezeket legyűrjem. Letaszítsam pozícióikról. E pudvás belsejű nagyságok helyébe, igaz, jóhiszemű, megfelelő embereket állítsak. Mi jöhet ebben segítségemre?

1933 március.

Jött. A betétesek hada, mint egy riadt csorda, rátört a bankokra. Magára hagyva, talán egy se tudta volna ezt a támadást kivédeni. Most jöttek hozzám segítségért. Összehívtam néhány bizalmas emberemet. Nem gyüleseztünk, nem szóno-koltunk. Cselekedtünk bátran, sőt merészen.

A pánik megszűnt. És mert mellőztem a rendszer régi

7) Nagy gazdasági fellendülés.

módszereit elneveztek: diktátornak. Vállalom annyiban és addig, míg érzem, hogy a nagy többség velem tart. E nagy többséget ma kifosztják szervezett erők, melyek az államhatalmat is közvetve markukban tartották. Mily szemfényvesztés az, amit az elődöm, az elnöki székhelyben, annyira hangoztatott, hogy: »nálunk mindenki részére egyenlő lehetőség nyílik az emelkedéshez.

Igen, valamikor így volt. De ma? A jól szervezett érdekcsoportok hálójába mindenki beszorul, mielőtt felrepülhetne. Ha minden úgy maradna, mint eddig volt, úgy a mienknél nagyobb szolgátság nem volna a földön...

A bankok válsága megadta az alapot ahhoz a hatalomhoz, mellyel a kongresszus sem tudott volna felruházni. A probléma most az, hogy okosan használjuk fel.

1933 április.

Merő időpazarlás a szenátus vizsgálata a bankárok és más üzletemberek ellen. Ugyis tudjuk: kölcsönadták a nemzeti mobil vagyon felét — idegenbe se kölcsönök vagy a priori rosszak voltak, vagy azzá lettek, vagy időlegesen »befagytak«.

Talán az sem lesz új reveláció a szenátus előtt, hogy e műveletekben a bankárok kerestek, a publikum — vesztett.

Mikor az egyik Warnert — a híres filmvállalkozót — megkérdezték a bizottságban, hogy mi volt a előtt a foglalkozása. ölt-hatolt míg végül elárulta: *s u s z t e r*.

Ez filmvezérnél nem baj. Elvégre a *suszter* ért a lábakhoz és ez a művészetnél nagyon fontos lehet. De ha mindent végiggondolok ami nálunk gazdasági téren történt, akkor azt kell mondanom, hogy közgazdaság és művészet két nagyon különböző dolog.

1933 május.

Woodin és Warburg javaslatára meghívtam Sprague-t az Angol Bank tanácsadóját hozzánk konzultációra. Elvégre a nagy beteg körül rendszeren több orvos sűrög-forog. Megbeszéljük a betegség alapokát. A farmerek, háztulajdonosok etc. képtelenek adósságaikat megfizetni. Még kevésbé képesek kelő mértékben vásárolni. A termények ára és a keresetek összezugorodtak. Mit tegyünk, kérdeztem a professzorokat, előre-bocsátva, hogy engem nem a pénzmanipulációk érdekelnek, hanem az emberek. Az emberek pedig végsőkéig izgatottak. Azok is, akik hitelezők. M i e l y h a a v é s z a t a k a r é k p é n z t á r a k r a é s b i z t o s í t ó i n t é z e t e k r e i s k i t e r j e d ?

Mind a három szakértő javasolta: emeljük a nyerstermé-
nyek árait, stimuláljuk az ipart, hogy minél több embert fog-
lalkoztasson s így szaporítsuk a fogyasztók számát. All right.
De hogyan?

Woodin: A dollár vásárlóereje most 20—25%-al na-
gyobb mint 1914-ben. Először ezt kell letörni.

Warburg a bankár: Óvatosan azzal a »letöréssel«,
mert a tőkések majd kezdenek elszaladni a dollártól s akkor
majd nem csak török, hanem szakad is.

Sprague finánc-belgyógyász: Anglia is devalválta a
fontot cca 30 százalékkal, addig esetleg elmennék, ha az öster-
melés árai ennek megfelelően emelkednek. Addig is adjunk
néhány kölcsön-hormon injekciót a betegnek.

Woodin: Idegzsongitót is.

Sprague: Helyes. Meg kell értetni a néppel, hogy a
finánctudomány törvényei szerint, az árak infláció nél-
kül is emelkednek, ha a fogyasztás emelkedik.

E szakértő vélemények után kezdtem megérteni, hogy a
világ miért forog már évek óta egy-azon helyen körbe-körbe
mint valami merry-go round.⁷

1933 október.

A farmerek keveslik a dollárérték csökkentését. Forron-
ganak. A bankvilág sokalja a dollár távolodását az aranypa-
ritástól. Zugolódnak. A tőke egy része menekül. Ostobaság.
A repatriálás egyszer még sok pénzébe fog kerülni.

Poincaré a beteg frankkal vásárolta az aranyat mielőtt
stabilizált. Én az egészséges dollárral vásároltatok. A tudó-
sok már kisüthették volna, hogy mi az igazi célunk ezzel. —
De mindegy, vannak menekülő tőkék s vannak többen bizalma-
saim körül, akik menekülnek. Mindkét kategóriának szabad
az útja...

E bizalmasabb tanácsadóim mondják, az árak nem emel-
kednek a dollár arányában...

Ezt mondják, mintha semmi részük nem lenne az elméleti
elgondolásban. Ez a tudós tekintélyek ügyes taktikája. Ők
akkor lépnek ki a színpalak mögül ha siker van, de akkor csak
őket látni. Apró kudarcokért már mindig más felelős. Ez eset-
ben én. Vállalom. Európa ideges. Nem fizet nekünk, de ontja a
jó tanácsot — fogadatlanul. Nem fizet, hel fenyeget, hol kér-
lel bennünket ne rohanjunk vesztünkbe. Mily megható! Csak
velünk törődik s nem önmagával. Vagy ott nincs baj?!

8) Kórhinta.

1933 december

Az év vége közeledik. Seregszmlét tartok. Hiába mondja Al Smith: the bolossey dollár.⁹ Nem érti mi mindent végeztem. Lehet visszatetsző neki, mint annyi másnak a nemzet nagy vagyonu vezető rétegéből. — Ők intézik ellenem a hadjáratot az európai lapokban is.

De Ford csatlakozott hozzám. Ő már megértette: Ő már láthatja, hogy a hatalmat már nem bitorolhatják titkos érdekszövetségek; ő már látja, hogy ezentúl már nem néhány bankár vagy iparos vagyonok szervezett maffiája lesz az úr itten, hanem visszakerül a teljes, független hatalom az elnök s a népképviselő kezébe.

Vagyunk már többen, akik lelki világunkban megérezzük egy új Amerika derengését; látjuk nemzetünket keserves tanulságok útján elérkezni oda ahol volt, mielőtt a háborus pénzek papiros-sárkánya után futva a régi becsület és munka talaja kisiklott a lábai alatt. Először erre a talajra kell állnunk, azután haladhatunk tovább az emberi sorsközösség hitével és akaratával szívünkben.

E pillanatban lépett be hozzám — dolgozószobámban, a feleségem. Megnézte mit írok. Azután saját tollával utána írta: »a prophet is not without honour, but in his, and in his own house (St. Mark 6) (A prófétát megbecsülik, de nem a saját hazájában, nem a saját rokonságában, és nem a saját házában).

Azután eltette a tollat, rámnevetett és összeölelkeztünk.

L. M.

9) A megbolondult dollár.

Ember és szerep

II.

Január közepére beköltöztünk az Attila-uccai lakásba. Délelőtt még az Irgalmasokhoz kellett járnom, délután a rendelőmben ültem s izgatottan ugrottam fel, ha a folyosón lakó nőgyógyász betegei tévedésből hozzám csöngettek be; este pedig a diákomhoz rándultam ki a Fogaskerekű környékére s több ismeretlenes egyenleteket oldottam meg helyettesítéssel, angol módszerrel és determinánsokkal. A feleségem ezalatt apró kártyákat küldött szét a telefonkönyv tanusága szerint közelünkben lakó urakhoz, közölve a nagy ujságot, hogy „Dr. Németh László fogorvosi rendelőjét megnyitotta“. Élelmes asszony lett belőle; mindent elkövetett, ami egy kezdő fogorvos feleségétől várható: beteretlte hozzám a rokonait, fogpóllástani felvilágosításokat adott az apja pincécreinek; s néhány hét alatt olyan erős gyökeret eresztett a Krisztinában, ahol a mézárós bácsitól az öreg mozisnéig mindenkihez volt egy barátságos szava, hogy rajta át lassan én is elhelyezkedtem a krisztinavárosiak tudatában; tudták, hogy annak a kis szűke asszonykának, akit a délelőtti körutjairól ismertek, egy fogorvos a férje s akik együtt láttak bennünket a Palota mozgóban, azt is gyaníthatták, hogy a fogorvos én vagyok.

En mint a fejbevert tekintgettem körül ebben az új világban, — mint Shakespeare csavargója, akit tréfás urak felszednek, elhúztatik vele, hogy gróf s egyszerre csak megint a régi rongyaiban, a valóságban találja magát. A bécsi út odaékelődött a régi életem és az új közé, úgy hogy nem tudtam helyreállítani köztük az összefüggést. Mi hát az igazság? Az, amit a bécsi szálloda ablakában éreztem, amíg város és ég végtelenségével szemben kikönyököltem, vagy ez a kis udvari szoba, melyben a boldogult belvárosi fogorvos hagyatéka várta a várószobának kimevezett ebédlőből az előszoba sikátorán át elemvezetett beteget s ahova az udvar szemközti konyhaablakaiból a fogorvosi székbe verejtékező páciens torkába bámulhattak a kíváncsi cselédiányok. Az Osvátnak irt levél, mint valami szegyenletes tett nyomta a lelkem. Itt a sterilizátorban füstölgő fogók szomszédságában egész biztos voltam benne, hogy butaságot követtem el. Ha előbb tudtam volna, hogy hogy nem én bizonyultam jónak, hanem csak egyetlenegy irásom,

hogy nem én bizonyultam jónak, hanem csak egyetlenegy írásom; amelyhez magam sem értem, hogy jutottam. Átolvastam újra s újra a Horváthné meghalt s minden sorát nyomasztóan tökéletesnek találtam. Boszorkányság játszotta a kezembe, amelyet nem tudok többé felidézni. A levelem végén azt irtam 'Osvátnak, ha beszédje van velem, értesítsen egy levelezőlapon, felkeresem. De Osvát nem írt. Elolvasta a levelem s mert bosszankodik magára, hogy ilyen zöld fiuban bámulta az életismeretet s a realizmus; ökonomiáját.

Egyik este újból áttanulmányoztam a Horváthné meghalt s nekiültem, hogy valami olyan árút készítsek a Nyugat számára, amelyben minden van, ami Osvátnak tetszett, életbölcesség, humor, beosztás és gazdag magyar stílus. Az apám hazatérését irtam meg Szibériából, akkori szenvedéseim s az elbeszélésnek a *Telemachos* címet adtam. Az utolsó pillanatban a verseim 'közül is összenyaláboltam néhányat, bennem volt a méreg, nem állhattam meg, hogy ne kísérletezzem velük. Elmentem az Ilka-uccai vörös házba, aztán haladékat adtam magamnak, a csatakos Városligetben kószáltam s újra elolvastam a kézirataim. Egyszer szálmalmasnak találtam, egyszer kitűnőnek. Végre is kiesűszott a paksaméta a kezemből a Telemachost, összefreckselte az olvadt hólé. Ettől neki dühösödten behatoltam a vörös házba. Osvátot első pillantásra alig ismertem meg, egész más ember volt velem Bécsben; mosolygó figyelmes szeme kialudt, amióta nem láttam s kialudt szeme mögött megjelent a teste, észrevettem, hogy ősz, megtört s amint felállt, hiányzott a kezéből a bot. A levelemről tapintatosan hallgatott, mint a tanár, aki nem vesz tudomást a jó tanuló csínyéről. Viszonyaim felől érdeklődött, a fogászatról, bécsi kirándulásunkról. Dolgozni persze nem ért rá? kérdezte. En szégyenkezve adtam át a hóleves kézirat-csomagot. Gellért egy pillanatra kiment. Itt nem tudunk beszélgetni, mondta mintha csak erre várt volna, ha ráér, nem hívna fel telefonon, találkozhatunk valamelyik kávéházban. S mintha csak az lett volna a fontos, melyik kávéház esik hozzám közelebb, megkérdezte, hogy a Seemann-kávéház megfelel-e. Kikisért az ajtóig s úgy búcsúzott el tőlem, mint egy fölötteállótól. Nekem mégis az volt a benyomásom, hogy elvesztettem valamit, ami az első látogatásunkkor még kezemben volt.

Délután, este, másnap százszor is elképzeltem, hogy bontja ki a kéziratomat, eszembe jutott a novellám egyik-másik élce, egy verssorom s noha egyedül voltam, elpirultam. Két hetet vártam, nem akartam tolakodni. A telefondrót tulsó végén egy férfias hang beszélt, melynek a fátyolozottságában is volt valami vonzó, mintha a lélek páraín át tört volna utat. A kávéházban ő volt ott előbb, amint a felhalmozott ujságok fölött felismert, elém-sietett s mindjárt a bírálaton kezdte. A novellán átsiklott, olyas-

mit mondott, hogy most „szélesebben“ kezeltem a tárgyat, mint a Horváthnéban, tréfálgatásom kegyetlen s van az egészben valami exhibicionizmus. Mindezt egyetlen hangsúlytalan mondatban adta tudtomra; szinte elterelve a figyelmemet a súlyos bírálatról, mint-ha csak az lett volna a fontos, ami ezután jött. A levele után nem tudtam elképzelni, folytatta, miféle verseket ír. Nem mondom, hogy ezek egészen kész darabok, de ugyanazokat a nagy kvalitásokat mutatják mint a prózája. Jól megjegyeztem minden szavát s azt hiszem, abból, ahogy e két bírálatot egymásután rakta, a hangja nyomatékát rosszalás és dicséret fölött elosztotta egymagából: is meg lehet érteni hatásának a titkát, megbírált s mégis mintha visszatért volna belém az élet, megint a művészek birodalmába tartoztam. A novellámról nem esett többé egy szó sem, csak a verseimet néztük. Ugy tett mintha a legjobbakat akarta volna megkeresni s közben itt is ott is fölkapott egy sikerültebb sort, megmondta, hogy mégis mért nem ez az a vers amelyeti keres, — a végén vettem észre, hogy a három legjobb már előre meg volt jelölve. Ujra átfutotta őket, ahol tetszett hangosabban olvasta, a Mezőföldi tájban van egy sor a temetőről: „Csak a halálfa vetése ciprusos“. — Nagyon szép sor, mondogatta s lehetett látni befele figyelő arcán, amint egy pillanatilag a verssor szünetét követi a lelkében. Azután élő írókról beszéltünk, akik neki személyes barátjai voltak, nekem meg csak könyvekben megnyilatkoztak rendszerek. Lehetőleg engem beszéltetett s csak néha avatkozott be egy dodonai megjegyzéssel, amelyeknek a jelentőségét abban a pillanatban fel sem ismertem. Volt köztük olyan is, amelyet később az aforizmái közt viszontláttam.

Amikor kiértem a Vilmos császár útra, fülem égett, írónak éreztem magam, boldog voltam. Csak a Lánchidon kezdtek felkötögni a rosszaló szavak s csak másnap a fecsegésembe közbeszúrt félmondatok. Búcsúzáskor azt mondta, ha beszélni akarok vele, megint hívjam fel telefonon. De én nem hívtam. Azt ígérte, hogy egy versciklusom közli a Nyugatban, nem akartam zaklatni, amíg a versek meg nem jelennek. Csakhogy elmúlt tizenötödike, e'seje s a verseim nem jöttek. Pedig sosem volt égetőbb szükség rá, mint most, hogy jöjjenek. A fogászat kezdett begyujtani. A házfelügyelőné meg volt elégedve az ingyen munkával, a pincér beajánlotta a cukrászt, a cukrász a séfet s az apám egyik kuriai bíró barátja olyan „jól ülő“ kaucsukdarabot kapott, hogy egész ismeretségi körét rázműdította. Míg az ajtó mögött üdvözlésre meredten figyeltem a cseléd és az ismeretlen csöngető párbeszédét, egyre többször történt meg, hogy nem a vice emelte ki a szemetét s nem a fűszeres fiu csörgött el a tejesüvegekkel, hanem két elszánt láb indult meg némi habozás után a rendőőrajtó felé, mely mögött a fehércöpenyes gimnazistaképü fiatalembernek gyorsan

be kellett mutatkoznia, nehogy megkérdezzék tőle, hol van a „doktor úr“. A feleségem családja meg az enyém is osztotta a tanácsokat. Iratkozom be a BBTE-be, járjak el a krisztinavárosi kaszinóba, viziteljek az apám budai ismerőseinél, vállaltam el az iskolaorvosságot a budai realban. A foglalkozás, mely idáig csak valami absztrakt lehetőség volt „szabadságomért s szerelmemért“ vállalt áldozat, kezdett körülfogni, mint a szalonóra beosont állatot az egérfogó. Mi lesz, ha ez a találomra választott élet erősebb lesz, mint az irodalommal kötött friss eljegyzésem? A feleségem, akinek a tanácsadók szerint a gyakorlati észtt kellett volna az én hóbortjaimmal szemben képviselni, sokkal közelebről látott Bécsben, semhogy erőszakoskodni mert volna. Ő maga sem volt egészen érzéketlen a dicsőség iránt. Hátha csakugyan nagy író, felesége lesz belőle? Néhány óvatos kérdéssel próbálta kitépogatni, mi történt Osvát és én köztem s tizenötödikén, elsejnen rendszeren felbontva kaptam már meg a Nyugatot, ő is leste, hogy jelent-e meg tőlem valami. De nem jelent meg semmi s a „szüleid is mondják“, „mindenkinek az a véleménye“ fogorvosi képzésének rendes rovatává váltak.

Körülbelül egy hónap mulva új kéziratot vittem Osvátnak, még rosszabbat mint a Telemachos s két héten belül vagy három napszer odacitáltam őt a kávéházba. Ő engedelmesen eljött, csak utoljára panaszkodott, hogy nem jól érezte magát, ha lett volna telefonom, talán el is halasztja a találkozást. Én kétségbeesetten kapaszkodtam bele s iparkodtam valami olyat írni, ami tetszik neki, de Horváthné génusza örökre elillant tőlem, paraszttörténeteim csikorogtak az erőltetett dialektustól s a verírás szent dagálya végkép elaludt. Osvát udvarias volt, a kávéházból kimenet előre engedett, „nem uram, csak tessék“ mondta, mint aki tudja, kinek mi dukál s ahogy bucsuzáskor ott állt a nyolcas villamos megállójánál, feketén és őszén, kissé előre hajolva botja fölé, nem is értettem őt egészen: komoly ez a szertartásosság, vagy gúny. Egypárszor megpróbáltam áttörni ezt a távortartó de ugylátszik a levelem után félt valamitől bennem; aki olyan kemény hallgatás mögött tartotta a maga fájdalmát, félt a mások érzelmeitől; minél zavarosabbak voltak, annál inkább. Egyszer arra kértem, ismertessen össze egy magamfajta fiatal íróval, nincs senki, akivel beszélni tudnék. Ő tündött kicsit. Nem igen tudok senkit, uram, mondta, akivel jól érezné magát. Nem hittem el neki. Engem szégyel, gondoltam, engem rejteget. Ő egy harminckilencéves írót fedezett fel s félt bemutatni az „életbölcességemet“. Vesztegzár alatt tart, azért kávéházazik velem, hogy megfigyeljen, átneveljen. Elszórt megjegyzéseit most már össze-összekötöttem s éreztem, hogy az értékelésnek idegen rendszerét akarja belém-cseenni, látszólag arról volt szó, hogy Gellért Oszkár nagyobb

költő-e vagy Babits Mihály, Szabó Dezső irt-e a Nyugatban megjelent tanulmányainál különbet s mi a jó Claudel drámájában, amelyet Gyergyai Albert abban az időben fordított le; de e részletkérdések mögött valami köztünklevő mélyebb különbségről volt szó, amelyet ő bizonyára világosan látott, míg én csak bele-beleverődtem. Baloldali ember volt. De nem voltam-e én is baloldali ember? Sokszor az volt a gyanum, hogy Szabó Dezső szagot érez rajtam s attól idegenkedik. Közöm lett volna a „kurzus“-hoz? Néha, magam sem tudtam, mi ösztönzött, olyasmiket vágtam oda neki, amiben magam sem hittem, csakhogy a tetszés egy mosolyát csaljam a szájára. Amikor kimondtam, már meg is vettem magam érte; mint egy meghabarodott bakfis, aki reménytelenül kapkod tervszerűtlen kacérságában. Talán ő is valamit ilyesmit gondolt rólam, mert néha unottan nézett át a szomszéd asztalokhoz, túlságosan kiszolgáltattam magam neki, nem izgatam többé.

A feleségem elől nem rejthettem el az elkeseredésemet s ő most már teljes befolyásával a fogászat pártjára állt. Levertségem volt rá a bizonyíték, hogy az irodalom megmergezi az életünket. Én nem ismertem el a vereséget s őt tettem felelőssé s a körém szervezett nyárspolgár életet. Mit gondolnak ő és a süléi, hogy én holtomig ezt csinálom? Hisz ez utálatosabb mint a csatorna-tisztító és a hóhérok mestersége; egyszerre mindkettő. Amióta egyedül dolgoztam, jobban nyomott a felelőség. Ha késő este becsöngetett valaki, a csöngetéssel mélyen betört gennyes gyökerek, az arzén alatt esztelenül fájó idegek, a foghúzás után negyvenre, felszökött láz veszedelme tört az idegeimre. Baj volt az is, hogy az Irgalmasoknál a húzás a papok joga volt; a kurzus résztvevőj nem igen jutottak hozzá, úgyhogy a nehezebb húzásokat napokig halogattam, volt egy koponyám, azon próbálgattam a néhai fogorvos külön fogóit s amikor az ujjaim közt reszkető vasat az érzéstelenítő oldattól fehér nyen letölttem, a gyökér recsegésére esztelen mámor szállt meg, mint aki több heti szorongás után végre szembetalálkozik elkerülhetetlen sorsával. A feleségem másállapotba került s ebben is csak helyzetem másíthatatlanságát éreztem. Sosem veszekedtünk annyit mint akkor. S a Nyugatban í még mindig nem jelent meg tőlem egy sor sem.

A harmadik vagy negyedik kávéházi találkozó után nem telefonáltam többé. Ha számítok valamit, majd üzennek értem. Utáltam már ezt a véres szellemi flörtöt. Hát mi történt? Kiemeltek a vízből és visszanyomnak a víz alá. Nem tisztességesebb még mindig mint reménytelenül hajhálkodni. Elmúlt egy hónap; kettő; Ösvát nem üzent. Akkor én írtam; néhány sorban vissza-kértem a verseimet. „Kedves emlékeim“, írtam visszafojtott dölyffel. A levelemre Gellért felelt; elküldte a verseket s figyelmeztetett.

hogy a Mezőföldi tájat már kiszedték, a Nyugat következő számában közölni fogják. Közölték is a harmadikban. Ez kisajtó volt visszafelé, de én már nem akartam visszamenni. Nem tudtam megmondani, miért, de úgy éreztem, kegyetlen és méltatlan dolog volt, amit csináltak velem. Azt akarták kitépni belőlem, amihez a legjobban kell ragaszkodnom. Nyílt lázadásban voltam Osvát ellen, nyílt lázadásban magam mellett. Semmit sem gyűlölttem úgy, mint a Horváthné meghalt, gyalázatos szilánkom, amely kellett, ahol én nem kellettem. A Mezőföldi táj ott hevert a zongorán, a kihajtott Nyugatban, időnként odamentem, elolvastam, az első versem, a hattyudalom, milyen gyönyörű és nem lesz folytatása. Nem ismertem senkit Osváton kívül, de nem tudtam elképzelni, hogy valaha visszamenjek hozzá. Fogorvos mindörökké s szívemet térdem fölé hajtotta az iszonyu heroikus fájdalom, a szakítás.

8.

vannak emberek, akik arra születtek, hogy vereségeket viseljenek el. Erőtartalékaikat az ilyenek nem harc közben ismerik meg, hanem amikor a harcot már elvesztették. Én magam is ezek közé tartozom. A vereség megtisztít, fölemel, közelebb hoz magamhoz s kitérít előttem az életet. Hát rendben van, gondolom, megbuktam. Hatalmas pauzát kaptam bukásom és a halálom közt. Ez a közbülső az enyém. Nézhetek, tapinthatok, szagláshozhatok. Az az egész teremtés a veszteség. Mintha vegetatív törzskéreg nyesték volna vézna életemet, a reménytelenség töményíti erőm és nedveim. Muszáj mindenkinek írónak lennie? Nem elég, ha az ember a világ tulajdonosa? A győztes természetesnek tartja, hogy nem halt meg, csak a vesztes tudja igazán élvezni, hogy él.

Idáig még meg sem figyelhettem ezt a kis Attila-uccai szigetet, amelyre a sors kivetett. Valami Tomi-féle hely volt ez, ahol odvas fogakba kellett vattát pödörnöm; nem is érdemesítettem rá, hogy körülnézzek rajt. Mert kezdtem megbecsülni benne a menhelyet. Reggel két hatalmas, összetolt ágyban ébredtünk, olyan volt, mint hajdan a szüleink ágya, bujós-kázhattunk benne, ha akartunk. A reggelihez egymással szemben ültünk, déli fekvésű szobában a poharakon csillogott a korai nap s a gyorsan forgatott késről hosszú fonálban csurgott alá a méz. Lenn az Attila uccában csörögtek az alkalmi piacon a bögrék s a csuprok, reszelők, lábosok tavasziasan villogtak. A délelőttieim most már gyakran szabadok voltak s kiruccantunk a Disznófőhöz, a Hűvösvölgybe, Kakukhegyre. Az örülten robogó villamosban sokszor egyedül voltunk s a tábláit forgató kalauz irigyen nézett bennünket a kocsis másik sarkából. Pihenő helyünkhöz a Jávorka növényhatározójában keresgéltem a feleségem ölében összekuszált virágok nevét. Ellán már észrevevődött a másállapot, nyugodtabb, anyás-

kedőbb lett, jó volt vele lenni. Veszekedéseinknek egyik napról a másikra végükszakadt. Akit ő megsajnál, annak nyert ügye volt nála; amióta látta, hogy Osvátnál megbuktam, még ő biztatgatott. Az irodalomhoz nem sokat értett, de amióta a kis Attila-uccai otthont nem fenyegette veszély, nagylelkű akart lenni szíven betört szenvedélyhez. Nem beszélt a Nyugatról, tudta, hogy szégyenem alatt ott sistereg a dac, de arra is vigyázott, hogy túlságosan el ne hallgassuk az én írói ambíciómat, érezte, hogy előbb-utóbb ellene fordulna, ha egészen lefojtanám. Ő halásztaki, hogy a Pantheon regény pályázatot hirdet s addig nógatott, amíg bele nem kaptam az Akasztófavirágba.

Ő akkoriban már javában gömbölyödött s mulatságosan megpuffadt a másállapota alatt, olyan volt mint egy óriásira felfútt karakterbaba s amint ment, egyik lábáról a másikra biccent. A nyár legnagyobb részét Révfülöpön a Balaton mellett töltötte az apámékkal együtt s én is lerándultam hozzájuk, amennyire a fogásműhely engedte. Ott készítettem el a kis (szőlőbeli) vityillóban a regény nagy részét s ott is fejeztem be. Talán a legbékésebb nyarunk volt ez. Egyébként kísértáltunk a Badacsony irányába, melynek a tetején mint felszakadt forradás vérezett az alkonyi nap. Sokszor már alig láttam a betűt, olyan sokat irtam egy-egy nap, hogy beszürkült, amikor az olvasást bafejeztük. Érdekelte-e igazán, vagy csak az állapotával járt, hogy türelmes legyen? Sem előbb sem később nem volt ilyen szelid az írásaimhoz. „Áll a szív, nincsen rajt fodor“, — irtam egyik versemben — „Nézd, a Balaton is megállt. Hét nap és hét éjjel futott Somogy és Zala közt homlokát tördelő kézzel s most pihen“.

Kár, hogy a regénybe nem sokat lehetett belecsempészni az idillből, amelyben keletkezett. Az Akasztófavirág tulajdonképp nagyon is nemes virág volt s csak azért lett belőle akasztófavirág, mert a regény végén fölköltötték. A kését egy unokatestvéremből s egy szilasi származásu terrorfiu alakjából olvastottam össze, akit történetesen ép a nagybátyám akácfájára kötött fel valamelyik siófoki különítmény. A regény mélyén ott bujkált az „elkallódó magyar paraszt“ adys, möriczos, szabódezsős motívuma, Hortobágy poétája Turi Dani, a hős egy személyben, de azért összegyűjtött munkáim közül még sem tagadnám ki, ez a legregényszerűbb regényem s ha az Osvát által megdicséert tulajdonságokat kissé erőltettem is benne, sűrű, olvasható elbeszélés, magasabban differenciált magyar falut mutat be, mint 'a szokványos parasztrehányok' s a vidék forradalmának tudtommal egyetlen használható epikai képe. Egy realistaszándéku regényből várható-e több?

A regényt még idejében benyujtottuk s egy félévre eltehettem magam, megtettem a kötelességemet írói hírnevemmel szemben.

A pályázatnak, sajnos, Császár Elemér volt a bírálója s előre láthattam, hogy a díjat vagy az egyik Andai Ernő nyeri meg vagy egy másik, én azonban nem sokat törődtem a díjjal, éreztem, hogy a királydrámák óta mégis csak történt valami velem, egy darab valóság, egyszerű érvényesülési nyomorúsággá fokozódott le; arra, hogy a Horváthné meghalt nem véletlenül került a kezembe, itt volt a bizonyíték. Amíg ezt a regényt meg nem írtam, szinte gyűlöltem Osvátot, most, hogy bennem volt a végzett munka vidámsága, inkább csuffá tenni szerettem volna. A Nyugat új elbeszélő pályázatát hirdetett. Az lenne a bosszú, ha minden pénzüket elnyerném. Három nap alatt hét novellát írtam, mind a hetet más modorban, más beosztással, más írógéppel, hét különböző néven. Milyen görögös kárörömmel vágom zsebre a pénzüket, ha nyerek! Milyen hahota lesz, ha megmondom, hogy a nem komoly műveknek adták oda a pénzüket. A pályamunkákat, mint Gellértől később megtudtam, nem olvasták mind el. Ez volt az oka, hogy egyik sem nyert? Vagy rájuk ismert Osvát? Vagy valóban nem tetszettek? Én elbeszéléseim közt mindenestre kiadom őket; nem hiszem, hogy a Horváthnénál rosszabbak. Az ember azt gondolhatná, hogy ilyen alacsony indítéku írásművek csak tökéletlenek lehetnek. Én nem osztom ezt a véleményt. Sőt ez a játék a különböző modorokkal, meglazította az én első, Horváthné hangomat s ép ezekben a modor-változatokban tapintottam ki természetesen elbeszélő hangom. Vannak fiatalok, akik egykettőre rátalálnak, hogy kell felnőttekkel beszélni, mert egyszer bevált, ragaszkodunk az arcukhoz. Ezekből lesznek az igazi „plépopák”. Mások huzogatják szemük, válluk s fintorgatásukból végre is kialakul valami becsületes emberi. Ezekkel a fiatalokkal én azt az önmagamnál érettebb plépopát dörgöltem le magáról, amely mögött azóta nem egy kritikusnak író fiatalembert láttam vért izzadni.

Hét pályamű három nap alatt, a kommunizmus regénye Császár Elemér kezébe; amint látjuk bolondságokat követtem el; — de a helyzetem is bolond volt. Kihorgásztak és visszadobtak s én horogtól véres szájjal úszhattam vizeimben. De hát nem nyert-e a novellám? Nem mutatták-e verseim ugyanazokat a nagy kvalitásokat? S amíg a regényemet írtam, nem éreztem-e egy regényíró örömét? Az, hogy át ne törjek valahol, ép olyan lehetetlen volt, minthogy szerkesztőségekbe menjek kunyerálni. Osvát nem értett meg. De van-e Magyarországon szerkesztő, aki Osvátnak csak a bokájáig is ér? Mással kávéházalni? Ez olyan lett volna, mint egy gróf után cipészlegényekkel szeretkezni. Szegény sors, törhette a fejét, mit süssön ki a javamra? Mondhatom, elég vásottan és különös volt, amit kisütött.

A dedapámék, amikor a régi jobbágy telek szűk lett nekik,

még a hatnavas évek elején, az egyik tönkrement neme úr házát vették meg. Szép nagy fundust, négy hold a falu közepén. Ebből hasítottak le a nagyapám öccse számára egy kisebb sarkot, a telek lábában s hogy a nevezett Németh János tudóvszben elvérézt, ezt vásárolta meg egy Zsinka nevű gépész, akinek mi gyerekek, ha a kazalon le-föl rohangáltunk, ép a hasába láttunk. Nem is tudtam, miféle gépész volt a Zsinka bácsi inkább babot csépeltek az udvarban vagy a csibéket hajtotta egy sovány öreg asszony. Ennek a Zsinka gépésznek több lánya volt, mint kellett volna s azok otthon maradtak gazdálkodni, de a fiából tanárt nevelt, talán az én nagyapám mintájára, akinek szintén tanár volt a kisebbik fia. Ez a Zsinka Ferenc kicsiny, beteges ember volt, utóbbi időben ritkán járt le Szűlasra, de annál többet beszélték róla; hallatszott, hogy volt Törökországban, muzeumi tisztviselő s szépen megy előre a pályáján. Amikor az én Horváthné meghal című novellám megjelent, Szilason nagy botrány lett belőle, valamelyik irodalmár jegyző-gyakornok fölolvasta az atyafiak közt, az egész Németh család úgy érezte, hogy összevetnek a hátuk mögött, a nagybátyám előtt, akinek gyors vérverése volt, el kellett tagadni; én magam is kaptam egy kemény levelet, hogyha öt millióra lett volna szükségem, összeadja a rokonság, nem kellett volna azért a nagyanyámat meg a nagynénimet, akik mindig szívesen láttak engem, kicsúfolni. Alighanem ez a láрма ért el Zsinka Ferenchez, aki maga sem találta egészen igazságosnak a jellemzést; szegény Németh nénit kiforgatta a mivoltából a Laci, mondta az apámnak, amikor véletlenül találkoztak a muzeumban. Hanem, mivel ő épen akkoriban vette át a Protestáns Szemle szerkesztését s az elbeszélésemben Móricz Zsigmond hatására ismert, megüzentette az apámmal, hogy nem írnek-e egy két oldalt Móriczról a folyóiratjába, akárhogy is van, református ember s ebben az évben van a huszonöt éves regényíró jubileuma. Ez akkoriban volt, amikor még Osváttal kávéházazgattam; a tél derekán. Én eljártam a Muzeumba, haza-hazavittem, meg visszahoztam egy-egy irattáska Móricz-regényt s hat hét alatt elkészítettem a tanulmányt, nem két oldalnyit ugyan, de nyolcat. Mielőtt elvittem volna Zsinkához, Osvát is látni akarta, neki is kellett volna egy Móricz-tanulmány. Dicsérte a Móriczról adott jellemzést, de azért nem kérte. Néhány részlete rosszul írt Móriczról s ő nem is titkolta, hogy ha nincs más választás, hogy a bíráló hallgasson, vagy az író bosszankodjék, akkor ő inkább engem némit el. Zsinkának már nem tetszett ennyira a tanulmányom, különösen a stílusát találta mesterkéltnek, érthetetlennek. De azért nem akart elkedvetleníteni. A nehezén túl van, mondta, elolvasta a könyveket, megalkotta a véleményét, most már csak tessék megírni. Ebből én azt értettem, hogy a

tanulmányom nem kell s vagy öt hónapig feléje sem néztem.

A nyár végén, ép amikoriban a hét novellámmal mesterkedtem, levelet kapok Zsinkától, mi az, mért (nem küldöm még a Móricz-tanulmányt, szüksége van rá. Ép nagy író-kedvemben talált; egy nap alatt összezsaptam. Tulajdonkép semmi ujat sem toldtam a régihez, épen csak egy csontváz félét adtam neki, amint a sokféle kritikai vélemény elhelyezkedjék. Ez a csontváz a gondolat volt, amely azóta jnnyi írásomban tért vissza, többek ebben a könyvben is, t. i. hogy az írói vállalkozás. Természet, kor, kultura fognak össze, hatalmas munkára, amelynek az író felig munkavezetője, felig áldozata. Az író azonútl, hogy műveket dob ki magából, a vállalkozásában is győz vagy elakad. A kritikusnak ugy kell vizsgálnia a műveket, hogy közben a vállalkozás mérlegét is elkészítse.

Most már egyszerűbb, olvashatóbb volt a tanulmány, Zsinka csak néhány hangosabb dicséretet alkudott belőle el. Néhány nappal azután, hogy az első tanulmányom nyomtatásban megjelent, az első kislányom is megszületett. Az anyja tizenhat órát kinlódott vele, a végefelé a fájásai is elakadtak én dideregve jártam a kórház-folyosón, oda-odahajolva az ajtóhoz, amely mögött mintha nem is emberek lettek volna, csak magunkra hagyott nyögdélésékl. De végre is ott feküdt a kis vörös, hosszukás fej a fehér főkötőben s a feleségem szürke szeme megkékült a mosolygásban, amint bágyadtan elnyúlt testéből rámpillantott. Lám, lám, mégis csak vittük valamire!

9.

Írói pályám furcsa tapasztalata, hogy míg a kiváló emberek tanácsa csaknem mindig félrevezetett, a közepesekből, sőt az ostobákból kialakult közvélemény, a statisztikai átlag, váratlan sugallatokkal irányított útba; azt mondhatnám, hogy az ő szermük fényében tanultam meg magamról és feladataimról egyre bátrabban gondolkozni. Persze nem kell mindjárt a daimonion és a tömeg titokzatos együttműködéséhez folyamodni, a magyarázat sokkal egyszerűbb. Az író s különösen a fiatal író, tehetsége nem követi tökéletességét. Irhat egy író magábanvéve hibátlan oldalakat, amelyek nem esnek az ő vállalkozásai irányába, ugyhogy a tökéletes mű ilyenkor „melléktermény“. másrészt a természetl kapott megbízás sokszor nagyon is dadogó, zavaros kifejezőmódban küzködi magát a napvilágra, ugyhogy a főtermék minden csak nem tökéletes. Az írástudó irtózik ettől a dadogástól s tökéletességünk irányába terel; a tömeg nem ilyen kényes, megérzi a dadogásban a küzköde-közeledő mondanivaló csákánykopogását s elnézi tökéletlenségét.

Láttuk, hogy kötötte meg magát e kornak legnagyobb kritikus a talán legtisztább embere a Horváthné meghal tökéletes-

sége mellett. Van abban valami jelképes, hogy amikor kezében volt egy tanulmányom, melyben mint magban a fa, egész vállalkozásom ott feszengett, ezt a meddön tökéletes elbeszélést emelte ki, mellyel a kaland egy véletlen pillanatra ajándékozott meg. Az ő számára én, haláláig is, csak a Horváthné meghal írója maradtam s ha élne a Tanulmány is azt az öt mondatot siratná, melyben annak a paraszttörténetnek az alapján ő valamikor egy írójt jellemzett, akinek nekem kellett volna lennem. A „statisztikai átlag“ egészen másképp felelt. A Horváthné meghalt az ország első folyóiratában jelent meg, szerzőjének a neve Gorkij Maximé alatt állt a borítékon „háromszáz pályázó elől kotortam el vele a pályadíjat s mondhatom, meg se rezdítette a „statisztikai átlag“ érdeklődését. Ha évek múlva szóba került, a legtöbben emlékeik ködös rétegében kezdtek keresgélni: hát maga volt az s látszott, hogy egy puszta adatot kapcsoltak ahhoz az élményszövedékhez, amely számukra engem jelentett. A Mórícztanulmány evvel szemben egy eldugott felekezeti folyóiratban jelent meg, a tanulmány ítéleti része meg már egész önkényesnek tűnik fel s szinte csak az új magam csinálta szempontok és műszavak szikrázása figyelmezteti az olvasót, hogy ebben az önkényességben valami rendszer is kezdődik, távlat, szempontok, szerkezet ellen ezer kifogás hozható fel s az emberek egy csoportja mégis megrezdült, voltak akik tüszköltek, tiltakoztak s voltak akik meg akarta ismerkedni velem. Mit érzett meg ez a meglehetősen közepszerű, sőt ostoba egyénekből álló „statisztikai átlag“? Nyilván azt, hogy itt nemcsak Mórícztanulmányról van szó, hanem a magyar alkotás és magyar sors összefüggőbb szemléletéről, az egyéniség titkainak újféle kitalogatásáról s valami homályos apellálásról hozzájuk is, akiket ennek a rövid tanulmánynak az írója előbb-utóbb vagy maga ellen, vagy maga mellé fog állítani.

Engem magamat is váratlanul ért a Mórícztanulmány hullámvérése. Hiszen nem voltak sokan, akik megmocantak rá, de ha harmincan-negyvenen is. Hallottam, hogy az öreg Varga Gyula püsmögött, Mészöly Gedeon s mások tiltakozó levelet írtak, mások megint a tanulmány íróját keresték. Mit jelentett ez? Miféle kötelezettséget? Ez a szegésyes kis átszivárgás, ez Gorlice? Soha eszembe sem jutott, hogy kritikus legyek. Ahogy azóta annyi fiatal írón láttam, a kritikát én is valami mesztic-műfajnak tekintettem, vérbeli író nem lehet kritikus. De végre is minden más út el volt zárva előlem — s lehet az véletlen, hogy étre az az alkalmi írásonra többen mocantak meg mint az Osvát által felmutatott remekműre. Nem próbálkozhatom itt legalább átmenetileg? A víz színén tartom magam s majd csak történik valami.

Nem áltattam magam; nagyon is jól ismertem műveltségem hézagait. Mit tudtam én abból, ami egy kritikusnak kellett.

Ismertem Adyt, Móriczot, Szabó Dezsőt, elég jól Babitsot, Kosztolányit. Magyar irodalomtörténetből talán átszurkoltam volna a tanári alapvizsgán. Külföldi irodalom? Itt egész szeszélyes volt az olvasottságom. Az apám, amikor bevonult, itt hagyott egy kisebb könyvtárat, — én elfogadtam olvasmányul. Valamikor Fiuméba akarták lenyomni földrajz-tanárnak s egy éven át ösztöndíjas volt Rómában; a könyvei közé betévedt Dante, — azon kezdtem az olasz tanulást, az ő jóvoltából olvastam Mauronit, Bocacciót, Amicist, a horvát nyelvtannal és Ratzel Föld és emberével vagy Szállágyi Erdély történetével vegyest. Shakespeare-t magam vettem meg s Vámosi gyógyszer-tan óráin hasonlítottam az Aranyfordításhoz; Cid, Athalie, Renan, Daudet még középiskolás koromból ragadtak nálam; latin könyvem egy volt: Horatius. A teljes Goethét egyik barátomtól kölcsönöztem ki. Amikor anyám az infláció elején eladta a pesti házunk, engem néhány száz koronával kenyerezett meg, azt modern írókba öltem már mint kizről azt hittem, hogy modernek: Wilde, Shaw, Strindberg, Ibsen, France a Világkönyvtár akkor öntötték el a könyvespolcom. Egy világból elzárt kamasz olvasottsága volt ez, nem egy kritikuse. Igaz, hogy itt volt a status praesens, az egyéniség-izelés több éves gyakorlata, Freud megpiszkálta az elemző hajlandóságaimat s amit éreztem, mégis csak meg tudtam fogalmazni. Elég ez ahhoz, hogy valaki kritikákat merjen írni?

A környezet is aggasztott. Hová jutottam tulajdonképen? Az érvényesülést én diákkoromtól úgy képzeltem el, hogy a Nyugat írói összegyűlnek egy asztalnál, én belépek, valaki föláll az asztalfőről, elémsiet s azt mondja: Isten hozott közénk s aztán illedelmesen helyet foglalhatok az asztal végén. Amikor Ady meghalt, sajnáltam, hogy nem ő lesz az, aki megölel s még Osvátom is a szegény igazhitű magyar íróknak azt a társaságát követeltem, azért fáj annyira, hogy inkább külön kávéházazott velem, sem hogy bemutasson nekik. Szabó Dezsőt kiválásában követtem ugyan egy darabig, de azért ezután is csak azok maradtak számomra az igazi írók, akik a Nyugat főmunkatársai névsorában szerepeltek. Fenyő Miksától például soha sem olvastam semmit, ami tetszett volna, attól, hogy a Nyugat köréhez tartozott, mégis valami titokzatos csillogást kapott a neve, melyet a Gárdonyiéra például sem a bor sem a Szuryogyhi miatyánkja nem lophatott oda. Irni egy cikket a Protestáns Szemlébe, ez kaland volt, de fölcsapni a Protestáns Szemle kritikusaúl: önmagam eláru-lásom. Van egy kör, amelyben még üres Ady széke s van egy kö-zösség, amely e század legjobb magyar íróin finomította a fülét s én itt szittyáknak kezdek beszélni s analfabéták tetszésétől függek.

Zsinka meghívott a Protestáns Szemle összejövételére, Szom-

batfalvi György a Társadalomtudománynál mutatott be. Mind a két helyen más-másféle embereket ismertem meg. A Protestáns Szemlénél egyáltalán nem is voltak igazi írók, inkább irogató tanárok, muzeumi alkalmazottak, papok, — mégis jól éreztem magam köztük. Van az az esztendőkkal versenyfutó műveltség, amely az írástudót teszi s nem egy másféle, amely ötven évvel is elmaradhat az időtől, de azért csak műveltség, néha igazább, mint az írástudóké. Vitakozni nem igen lehetett itt, de az összbemnyomás nem volt rossz, akik itt a Muzeum kávéház külön szobájában ültek, értettek valamihez, mint Zsinka az arabhoz s még az elmaradtságuk is multunk becsületesebb rónáira emlékeztetett. Maga Zsinka a legderekabb szerkesztő volt, akit ismertem. Az irodalomhoz nem értett, de azt, hogy ki mellett kell kitartani, megérezte. Az én fejem többször követelték rajta, de nem adott ki. Volt valami vonzó magyar anakrónizmus az egész társaságban, amitől még jó is pattanhatott ki, nem is belőlük, hanem akik az egész országban hozzájuk hasonlítottak. Kívül álltak a harcon, de még beleszólhattak, mint a dülleltszemű, pirosarcu Karácsony Sándor, akinek egészséges debrecenies külsejét mintha valamilyen túlvilági eredetű idegbaj feszengette volna s akire a mai húszévesek legértékesebb része mint tanítójára tekint.

A másik társaság jóval előkelőbb volt, de kevésbé rokon-szenves. Ezek már nemcsak irogattak, olvasgattak, hanem csináltak is a tudományt, hogy legyen. Volt köztük, aki egyetemi tanár volt és volt, aki eztán akart lenni. Műveltek voltak — a kor színén úsztak; de műveltségük mintha megkeseredett volna a kámsza alatt, amelyet örök életre fel kellett ölteni. A Hivatalos Magyarország öreg és fiatal szerzetesei voltak valamennyien, tudták, mit szabad és mit nem szabad, annál boldogtalanabbak, minél képzetebbek. Különb is telt volna belőlük mint amit csináltak s ettől a lemondástól egyik fáradt, a másik cinikus lett, a harmadik hiú, a negyedik természetellenesen síma és gúnyoros — a törzsfőnökük: Hornyánszky egyszerre volt mind, cinikus, elmés, traviasz, kiábrándult; nem is egy tudós csoport vezére, hanem vāmöröké, akik valaha maguk is csempészek voltak. A legderekabb Szombatfalvi volt köztük, aki engem is felfedezett, bánatos, fátyolozott hangja, mintha az egész kultuszminisztérium nyomása alól jött volna ki, húzott hozzánk írókhoz, de befogta őt a pálya, a társaság; azzal, hogy az írásaimat a lapjába belopta, maradék fiatalságát nyugtatta meg.

En megnéztem ezeket az embereket s latolgattam, mit lehet velük kezdeni. Osvát kiemelt a sötétből, megnézett s elengedett. Nem mondta, hogy tehetségtelennek talált, sőt, — de mégis csalódott bennem. Mért csalódott? Mért volt valami köztünk, amit nem láttunk, de ha egymás felé mentünk beleverődünk. Hi-

szen kibírta ő a nyers, vad természeteket; volt neki egy fogása; amellyel elkapta őket, úgy hogy attól fogva csak más felé voltak nyersék és vadak; nyers és vad látványosságok, különben kezesek. Az én „zöldfűlűségem“ azonban gyógyíthatatlanabb és kezelhetlenebb volt. A „szellemi erők organizátora“! Mert, hogy megismertem a Zsinka meg a Hornyánszky társaságát, megint eszembe jutott ez a könnyelműn kibökkentett szó. Mit gondolt volna Osvát, ha itt lát a Muzéum kávéház habos kávéja fölött, vagy amint a kioszkban a törzsfőnek bemutatkozom. Lenézőn mosolygott volna, az ő felfedezettje, a Nyugat ellenségei közt, a sötét hadban, akiknek a megnemérlése és gúnya ott úszott írói mögött. S igaza volt, a magyar elkárhozás két fajtáját ismerni meg itt, — de lenézhetem-e épen az elkárhozottakat? Nincs-e bennem is valami, amit Osvát ki akart preparálni s ami engem is elkárhozásra ítél. Nincs-e egy egész kárhozatra ítelt Magyarország Osvát és a Törzsfőnök közt? S nem ezt a Magyarországot akartam-e én ott a Donau-kanálisra nyíló erkélyen „megorganizálni“?

Szabó Dezső utolsó regényeiről persze tudtam, hogy nem jök s handabandázásai eljátszották tiszteletem is. De az ő „elhatározása“ mégis csak bele nem nyugvás volt az elkárhozás egyéb nemeibe, a tunyaságba, a stéberségbe s a békés írói dicsőségbe, amely Osvát tetszésén át vezet. Mit jelent az, hogy az én Mórícz-tanulmányomra az emberek megmoccannak. Nem, azt, hogy megint egy elkárhozásra kijelölt szől az elkárhozottakhoz; az a magyar réteg kezd új küzdelmet kifejezési formáért, jelszóért tolvajnyelvért, amely itt előbb-utóbb más zsoldjába hiába züllik. Van a Törzsfő Magyarországa és van az Osvát Magyarországa, — nem születhetik-e meg az én bábáskodásommal a harmadik?

Itt van két folyóirat, melyben a magasabb színvonal vágya, homályos kacérkodás az irodalommal, — teret engedett nekem. Az ördög kisebb helyen vetette meg a lábát; elmulaszthatom-e én az alkalmat. A tanulmány mesztic-műfaj? Minden attól függ, hogy milyen cél szolgálatába állítom. Az emberek megunták az elbeszéléseket és a verseket, — eszmékben gondolkoznak s a tanulmány az eszmék műfaja. Amit mondani akarok, nem kell regényalakok szájába rakni; a természettudós hitelével állhatok képem mögött s a lírikus hevével gyújthatom ki. Igaz, nem erre készültem. De erre van alkalmam s aki akar valamit, annak az alkalom parancs.

A Protestáns Szemle egy arckép-sorozat írásával bizott meg, egy éven át minden hónapban egy élő író portréja. A Társadalomtudományban az új Erdélyi irodalomról és a Nyugat huszonötész-tendőjéről írtam. A munkákon megvolt az eszmei őrügy s éreztem, hogy hosszú küzdelem előtt állok s megteremtettem a külső fel-

tételeket is. A főgászati gyakorlat nem volt egyenletes, de némelyik hónapban már négy-ötszáz pengőt is megkerestem. A régi diákom mellé egy újat vállaltam s a feleségemet, akit otthon porig aláztak, rávettem, hogy a családjával teljesen szakítson. Nem akartam több beleszólást a dolgomba. A feleségem nyílt segítséget idáig nem kapott, de nagymamája, huga, pincérek, felírók mind titkos szállítói voltak, úgy hogy nagyon is könnyen vezette a háztartást, a kosztpénz tulajdonképpen zsebpénz volt. Ennek a paradicsomi állapotnak vége lett, a szardiniás dobozok eltűntek a reggeli tea mellől, megkezdődött a kuporgatás. A kisház a gyerekszobában megkönnyítette a szakítást s az új mama alig vette észre, hogy a szorosabbra zárult család tulajdonképp kelepcé, amelyben neki könnyelmű polgárivadékból, kemény, sokat-tűrő író-feleséggé kell válnia.

Németh László

Csendes éj, karácsony éj..

Horvát nénit elkapta a karácsonyi láz. Szemén régi örömek tüze bársonyosodott. Karácsony bőjtje volt s ő az ünnepekre készülődött.

A két vidám, piros folt reggel gyulladt ki még az arcán. Mikor kijött az uccára, hogy szokása szerint eltopogjon a reggeli misére s utána elténferegjen a piacon. Ilyenkor sokáig tétozó vásárlásaival magára haragitotta a kofákat. Néha háromszor is felvett és visszatett egy-egy karfiólt vagy hagymacsomót, el-elgondolkozván, hogy megvegye-e vagy se.

Az ucca képe hatott-e rá vagy a hangulat a levegőben volt-e: régi emlékek rohanták meg.

Igazi karácsony ígérkezett; szállongó hóval, mely megszépitette a kopasz fákat, a morcos, piszkos háztetőket s fehér szőnyeget terített a lábak alá. Friss széllel köszöntött be az advent-vég, mely megcsipte, kividámitotta az arcokat, hogy csupa derűs, csillogó szemű ember köszöntötte utközben.

Horvátnénak aznap valahogy nem volt kedve az ájtatóságához. Az imakönyv lapjait forgatván, egyre régi emlékek, régi karácsonyok kevergették. Ilyenkor tele volt munkával, ajándékvásárlással, boldog készülődéssel. Körülnyűzsögték a gyerekei, akik mind tőle várták az örömet. Anyai szíve, mint öröktermő, áldott fa, egyre ontotta a szeretetet. De az apróságok felnövekedtével, lassankint mindenét szétosztotta: házát, földjeit, szőlőjét. Az ünnepet: mézes almával, dióval már rég nem áldotta meg. Az unokák, mint csőrüket tátogató, kis fecskék, a szentelt almagerездért nem őt fogták körül. — »Mama, engem áldj meg. Apa, most engem!« — Itt a fia, amott a lánya az új szeretetfa.

Pici konyha-szoba, ami még az övé. S a gyerekeiktől kapott, alig-alig elég, kis évjáradék. Most már ő kopogtatott be karácsonykor az ajtajukon. Meghuzódik az új szeretetosztogatók között s kissé szégyenkezve hajtja le a fejét a többi gyermekekkel együtt a szentelt almáért. — »Nekem is adjatok«.

Piros foltok gyultak ki arcán az emlékekre s a karácsonyi csomagokkal felpakolt járó-kelők láttára. Volt, aki csak ki-

csiny fagallyakat cipelt a hóna alatt, vagy olcsó, festett játékot. De mindegyik vitt s adott.

Horvát néni besodródott a piacra, a vásárlók közé. Elácsorgott az almaguláknál, a narancsosoknál, a mézeskalácsos és játékos sátrak előtt. Leánya és menyé a karácsonyfaárus sátránál találtak rá.

— Mit csinál mama?

Mint csinyen kapott gyerek, szégyenkezve ocsudott fel.

— Csak nézelődöm fiaim. Kicsit nézelődöm. — Topogott zavarában a kopott bársonytárcáját szégyenkezve szorongatta.

A csomagokkal cipekedő fiatalasszonyok nem sokat törődtek vele. A készülődések s a karácsonyi gondok teljesen lefoglalták figyelmüket. Csak a lánya fogta meg a bucsuzásnál erősebben a kezét:

— Nehogy költsön a mama. Amit lehet, ugysis megkapják tőlünk a gyerekek. — Azután készülődjék fel — figyelmeztette a bevett szokásra — délután elküldjük a mamáért a cselédet.

Belekapott a szóba, mintha titkos terv vibrált volna fel benne.

— Te, küldd a gyerekeket is! — szólt kezüket fogván — leányáét és menyéét. S meleg szeme kérlően, titkos örömben tapadt rájuk — Küldjétek le őket.

— Minek? — csodálkoztak el, nem értvén az öregasszony zavaros viselkedését.

Egy helyben topogott, félénken rájuk pislogott s leánya kabátgombját forgatta, míg végre szégyenlősen kibökte:

— Csaak... Szeretném, ha nálam is karácsony lenne. — (Majd hévvel mesélte tovább): Sütnék nekik fonott kalácsot, csillagokat, holdat... meg borszemű, kicsiny kalácsmadarakat, mint néktek is régen.

Elhallgatott s kipirultan, büszkén nézett fel, mintha mutatni akarta volna, hogy ő mire képes.

Amazok nevettek. De menyé szája körül mintha lekicsinylő mosoly árnyékolódott volna.

— Ugyan mama, miért fáradna?

— Csak küldjétek őket — erősködött, kezüket addig el sem eresztvén, míg meg nem ígérték.

Horvát nénit elkapta a karácsonyi láz s alig várta, hogy menyé és lánya eltűnjenek. Nagy kedvvel hozzáfogott a vásárláshoz. Megvette a kiszemelt fenyőágacskát, koszorufügét, almát, diót, narancsot, vaját, vaniliát, darabos cukrot s a jó Isten tudja még mit. Kopott tarsolya kifosztottan, de öreg szíve annál gazdagabban tért haza.

A bejáróasszony segítségével feldiszítették a fát. A szek-

rény fenekéről, skatulyából régi karácsonyfadiszeket kutatott fel. Ezüstláncok, angyalhajak, féligégett, világoskék, rózsaszín és piros karácsonyi gyertyacsutakokat. A kis konyha megtelt gőzökkel. A gyuródeszkén, meleg szalvéta alatt, linzer tészta pihent, — a tűzhelyen melegvizes fazék felett karácsonyi kalács kelt, jó borsosan, olvasztott vajjal megdagasztva. Törték a cukrot, diót tisztítotak. Formázták a »holdat«, a »csillagot«, a »rózsát« és a sokféle tésztafigurát, melyek dióval, darabos dióval meghintve kerülnek sütőbe.

Kint szakadatlanul hullott a hó. Minden negyedórában söpörni kellett a küszöböket.

— Ugyan édes Misákné, — zavarta Horvát néni ebéd után minduntalan az asszonyt — tisztítsa el a bejáratot, mindjárt itt lesznek az unokáim.

Mikor a kelt tésztát sodorta fonatokba, belülvibráló kíváncsisággal kérdezte:

— Mit gondol Misákné, örülni fognak?... Azt hiszem a kalácsmadaraknak megörülnek. Adja csak a borsdobozt. — Látja ebből készítek szemeket, a fonatot átbujtatom, ebből szárnyak lesznek. Az én gyermekeim mindig szerették, pedig csak a vakarékot használtam fel. Most a fél kalácsrésztát rászánom, minden kis unokámnak jusson egy... Nézzen csak ki, Misákné, nem ők jönnek?... Hja a háziur fiai?... Na jól van.

Korán sötétedett. Horvát néni már három óraker beakasztotta függönnyel a konyhaablakot és lámpást gyújtott. Így sokkal barátságosabb a lakás a belépőknek. A vaniliás csillagok, holdak már üvegtálon illatoztak, a kis madarak jókorára kelve, rózsásra pirultak.

— Nézze Misákné, nézze!... emelte le a gőzkicsapó sütő ajtaját hivalkodva — ilyent még maga nem látott. Mintha repülni akarnának.

A bejáróasszony bekészített fát, vizet, gyújtót, mint máskor s rendbehozta a konyhát. Dolgát végeztével, várakozva állt meg az ajtóban.

— Ne menjen még Misákné — kérlelte. — Üljön le kissé, mindjárt itt lesznek a gyerekek.

Misákné nem akarta megrontani az asszony örömét, maradt. De a gyerekek nem jöttek.

— Elmehetek nagysága kérem? — kérdezte egy jó idő múlva félénken. — Engem is várnak otthon.

— Hát menjen Misákné... — sóhajtotta — ...látom késnek azok a lusták. — Fürgén csomagolt a tésztákból utralóul. — Hogy emlékezzen az én karácsonyomra is — mo-

solygott rá kedvesen. A küszöbíg kísérte, szétnézett a havas udvaron. — Nem jönnek, nem jönnek.

Magára maradvá idegesítőbbé vált számára a várakozás. A kapu folyton döngött. Jöttek-mentek a házbeliek. Mindannyiszor izgatottan fülelt, sokszor már az ajtót is megnyitotta, hogy kitarja az érkezők előtt. Ha csattant a kilincs, nagyot dobbant a szíve, »no most«. És maga elé képzelte a hidegtől kivörösödött, vidám lurkókat. Ha lépések csoszogtak ajtaja előtt, boldogan tartott feljűk és kivirult arca a fogadómosolytól. Egyszer a házmesterné rontott be a pincekulcsért. Azután a szomszéd lakóné szűlt be. Nem-e jön megnézni náluk a gyertyagyujtást? — most vezetik be a gyerekeket.

— Ne haragudjon kedves — kísérte ki mentegetőzve, — az unokáimat várom, minden percben itt lehetnek.

— Jé vendégeket kap a nagysága? — kapott szavukba a küszöbén künn álló másik lakóné.

— Igen, az unokáim — elegyedett beszédbe. — Mindjárt jönnek értem. — Horvát néni nem állhatta meg, hogy ne dicsekedjék gyermekeivel, unokáival, régi házukkal s a ráváró meleg karácsonnyal.

— Jó ünnepet! — kiáltották utána az asszonyok, mikor a havas udvarról visszafordult.

— Maguknak is!

Várakozva sétált az ajtótól az ablakig s onnan újra vissza. Az udvar közben elcsendesedett, a kapu alig nyílt. A lakásokból karácsonyi hangok szűrűdtek ki. Csengű csilingelt, a házmesternél »mennyből az angyalt« énekelték. Bosszankodott. Hogy sietnek mindenűtt. Az ucca felé fordult, félrehuzta a függőnyt és az ablakhoz nyomta fejét.

Kint sötét este volt, esett a hó, a szél erősebben fűjt, marokszámra csapkodta a havat az ablakhoz. Elszorult a szíve. Most már nehezen jöhetnek. Nem is kívánhatja ilyen időben. A szolgálónak biztos sok dolga volt délután, de most hamarosan itt kell lennie. Felkészűlűdött. Bekötötte szalvétába a kalácsokat, hogy jó melegen maradjanak. Az ágyon kikészítve hevert kabátja, kalapja, keztyűje. Söhajtva felöltözött és várt. Karácsonyfája árván busult az asztalon. Hogy a lány még mindig késett, megkereste a gyufaskatulyát és meggyujtotta a gyertyákat, hadd égjenek.

A cselédlány nem jött, a szoba kihűlt. Ahogy a gyertyacsukok elhamvadtak s imádságos keze szétnyílt, megtörölte szemét, megkereste a szalvétacsomagot, eloltott minden lángot. és a lakást bezárva, elindult egymagában. Csak addig szégyen-

kezett, míg átlopakodott az udvaron, míg elosont a szomszédok ajtai előtt, az uccára érve fellélegzett.

— Nem szabad haragudni... motyogta magát vigasztalva. — Sok a dolog ilyenkor. Későn jutott eszükbe. Talán már a karácsonyfa alatt álltak. »Jaj, a mama nincs itt! Fusson hamar a lány érte«. Mosolygott az elképedt ijedelmeken, a rémült szaladáson, a város egyik végétől a másikig. Mily örömet lesz, ha utban találják és megörvendeztetheti gyors betoppanásával övéit.

— Nem szabad haragudni... — szepegte a kimelegítő, hosszuranyuló uton. Az utcákon alig egy-két elkésett ember, az ablakok mögül már kimosolyogtak a karácsonyfák. A szél csufondárosan süvített el mellette, és havat söpört rá a háztetőkről. A szalvétába kötött meleg kalácsot védekezve tartotta tapadt a házfalakhoz s néha kapu alá huzódott be pihenésre. — Nem jön az a lány, nem érnek rá! Talán vendégek érkeztek. Barátnő, testvér, sógornő?... Fiatalok, hozzájuk való...

Kifárasztotta az út, a szélrohamok mindig erősebbnek tünnek vagy Horváth néni gyengült el. A szél minduntalan fel akarta dönteni. Egy párszor el is esett, megint feltápáskodott. A hópelyhek rárakódtak fejére, vállára s pilláira. Kifulladás kapkodta a havas levegőt, sűrűn meg kellett állnia, kifújni magát, azután tovább viaskodott a hóval, a szélvésszel, szívére rakódó keserűséggel.

— Önzők a fiatalok, magukkal törődnek... Fiatalok, nem szabad haragudni... Érteni kell őket, megbocsájtani, egyszer ők is öregek lesznek...

Lábai elfáradtak. Válla, mintha nehéz terhet cipelne, lefelé huzta. Havas szeméit hunyorgatva állt meg. Sokszor tévelygőn segítséget keresve, de senki, senki sem jött. Végre eljutott. Megismerte házukat, a fénylő ablak mint sóvárgott menedék, tüzőtt szemébe. Lábán alig állva, törtetett feléje és a kilincset megnyomva, az utolsó szélroham bevágta a kapu alá.

A házőrző hatalmas ugrásokkal rohant rá. Megismerte s vinnyogva szaglászta körül az öregasszonyt. Nem kívánt mindjárt felkelni. Mintha többet nem is várna, lehunyta szemét, mint aki révbé ért. A csendes karácsonyját most teregette békéjét a világra. Horvát néni megbékült. A régi falak védelmezték. Mellét az ünnepi kalács melengette és öreg, hűséges kutyája nyalogatja a kezét.

Börcsök Erzsébet.

Mélypont alatt

Regény, II. rész

I.

Madám Eliz Milánóba érkezett. Csak nyolc napig marad itt, innen sürgős ügyben Rómába kell utaznia. Madám Eliz állandóan és mindig fontos ügyben utazik. Megfordult már Európa minden nagy városában. Nem könnyű dolog megmondani róla, hogy kicsoda, micsoda? Még a nevével is baj van. Madám Eliz... Ugy mondják, hogy most egy török effendi felesége, akivel a Laman szanatóriumban ismerkedett meg. Esküvő után állítólag nyomban függetlenítették magukat egymástól és két ellenkező irányban robogó vonat növesztette közöttük a távolságot... De madám Eliz már török úlevéllel utazott. Azt is mondják, hogy a házasság célja csupán a török útlevel volt és az effendi tizezer svájci frankot kapott érte. Ez nagyon hihető. A párisi békék paragrafusai kiostáltak Európa népeiből jó néhány százezer embert, akiktől elvették a hazájukat, de újat nem adtak helyébe. Nem követtek el ezek a boldogtalan emberek semmiféle bűnt, csak hódított területeken éltek és nem voltak olyan irataik, melyek a békeokmányok alapján állampolgársághoz segíthették volna őket. Ez az állapot akkor vált elviselhetetlenné, ha a hazátlanná vált ember útlevelhez akart jutni. Nem talált hatóságot, mely számára útlevelet állított volna ki. A nők segíthettek magukon. Férjhez mentek és a házassággal állampolgárság is járt.

Madám Eliz is e hazátlanok közé tartozott?... Nem. Más oka lehet annak, hogy házasság terhe alatt szerzett török útlevelet.

Madám Eliz: Almássy Erzsébet, idős Siró Zoltán elvált felesége. Utlevelében arabs számjegyekkel jegyezték fel, hogy harminchét esztendő. A hölgy tizenkét esztendőt letagadott. Nyugodtan tehette. Nem látszott többnek...

Az asszony Ettore Deskovics milánói magánbankár vendége. Sűrűn és mindig szívesen látott vendég ő itt. Hálószo-
bából és szalonból álló lakosztályt bocsátanak rendelkezésére

és nem kell elviselnie azt a terrort, mely a házigazda lakomáiban, szórakoztató programjaiban fejeződik ki. Eliz vendégeskedése alatt is megőrzi teljes függetlenségét. Így egyezett meg a vendéglátó bankárral, így egyezett meg, egész életén keresztül, kis és nagy dologban, mindenkivel és mindennel. Egyetlen becsült kincse: függetlensége.

Harminc évvel ezelőtt, amikor elvált az urától, vívta meg első függetlenségi harcát, azóta is egy-két ellágyulását leszámítva, ha szükség volt rá, mindig a legelszántabban — ha kellett — gyilkos kegyetlenséggel védte meg szabadságát. Az ilyen harcok nem törik meg a nőt, nem veszik el a szépségét, ifjúságát, mert nem bukik el soha sem érdekből, se szerelemből. Nincsen arra való szíve, hogy valaki megsebezhesse, hogy alázatosan vagy kinlódva szolgáljon vele egy vagy több férfit. Csak magát szereti, el van telve énjétől, kit senkinek se ajándékoz oda. Nincsenek könnyei, mert nincs siratni valója. Mindig tud mosolyogni, mert nem ismeri a bánatot. És ahol nincs könny és nincsen bánat, ott hiányzik a szív is. Csak egy motor hajtja a szervezet malmát és derű helyett elégtűlt mosolyt, bánat helyett olykor összeráncolt homlokot, bosszúságot termel.

Sokszor látni hatvan-hetven éves férfiakat, nőket, akik derűs szemmel néznek a világba. Ha szóba állnak embertársaikkal, csupa szelidség, nyugalom a szavuk, Nem ismeri közéről senki az efajta embereket. Mindenki azt hiszi felőlük, hogy egész életükben boldogok voltak, azért maradtak meg vénségükben is szépeknek, frisseknek. Hát nem így van. Ezek az emberek mindig függetlenek voltak, nem adták oda magukat senkinek, nem rombolta le testüket, lelküket a szerelem, a jóság és más nagy áldozatok.

Madám Eliznek nem kell a kozmetika segítségéhez nyúlni, hogy esztendeit meghazudtolja. A negyvenkilenc éves asszony valóban harminchétnek látszott.

Fiatalos jelenségével nem estélyi ruhában, nem színházi páholyban, nem a turfon vezet bennünket félre, hanem Ettore Deskovicsék fürdőszobájában találkozunk vele. Nincs rajta semmi kirakat, se selyem, se festék. Meztelenül áll a zuhany alatt. Arcát öntözteti. Ajkát összeszorítja, szemét lehunyja, állja a hideg vizet, mely felülről vállaira, onnan szinte nyílegyenesen lefutva, mossa végig a hibátlan, rugalmas testet.

Kilép a tüssz alól. Vízcseppek gurulnak testén. Utközben elpáráznak, szinte elégnék a forró bőrön... Szemei kinyílnak. Acélszürke szemek. Nagy, éber szemek. Vigyázó, látó, kutató szemek.

— Hopp!... kiáltja fel és néhány ugrással a gyűrű hirtánál terem. Elkapja a két gyűrűt, felhuzódik és már repül, uszik a levegőben. Percekig lebeg és rugalmas teste egybevág a lendület ivével.

Földre toppan. »Hop!« kiáltja aztán eltűnik egy függöny mögött.

*

Mit művelt, hogy élt ez az asszony az elmúlt harminc év alatt? Siró Zoltán elégette a detektívjelentéseket, de vajjon az első husz esztendőben becsületes hirszolgálatot teljesítő detektív nyomon követte-e ezt az asszonyt? Nem valószínű. Sok mindenről küldhetett tudósítást, hiszen Almássy Erzsébetnek külső élete is volt. Nem élt zajos életet, de mindig látható volt. Igaz, hogy nem mindig ugyanazon a helyeken, mert környezetét gyakran változtatta.

1900-ban vált el az urától. Megtelepedett a Jávor uccai lakásban. A férjétől kapott csinos összegben, ügyvédje tanácsára szénbánya papirosokat vásárolt. Az ügyvéd okos ember volt. Fiatal, lelkes ember. Ő vitte az asszony válóperét. Szívére ment a tizenkilenc éves szépasszony. Reggeltől estig, sőt estétől reggelig tanácsokkal akarta ellátni.

— Erzsike, vegyen szénbánya papirosokat. Hazánk ipara egyre fejlődik és bizonyos, hogy a következő évek mérhetetlen fellendülést hoznak.

Almássy Erzsébet megfogadta az ügyvéd tanácsát, de a többi tanács és a sűrűn megisméltető látogatások elől elbujt. Az ügyvéd elküldte az expenz-notát és nem háborgatta többé az asszonyt.

De jelentkezett a költő, akivel Erzsébet egykor, kiszökve a nevelő intézetből, sokszor sétálgatott a Sefánián. A leány, aki még akkor nem eszmélt magára, úgy hitte, hogy szereti a költőt és ő volt a lelkében bevallott ok, amiért vonakodott Siró Zoltánhoz feleségül menni. Első és szinte utolsó ellágyulása a költő volt, aki után rövid házasságában is erősen vágyakozott és valójában ez az érzelm lökdöste tetté házassága elleni látogásait.

A költő jelentkezett. Nem utasította vissza. Éppugy fogadta el, mint az ügyvédet, aki szénbánya részvényeket vásároltatott vele. A költőből is hasznot meritett. Ezt nem tudatosan tette. Szerette a költő újabb verseit is és az is jólesett neki, hogy a Népszínházban, egy operettben, a hozzáírt verseket a közönségnek is elénekelték. Az is tetszett neki, hogy a költő kíséretében megjelenhetett a főpróbákon, verniszázásokon, művész-estélyeken. Mindezért nem kellett semmit sem adni, csak a költő oldalán járni — néha magányos utakon is — és meg-

hallgatni könyörgéseit, elfogadni látogatásait, melyeknek tudomásul vett célja az volt, hogy átnézze Erzsébet novelláit, verseit, melyek a költő könyörgésére az Ország-Világ és más nagylelkű, végtelen kegyelmű lapokban jelentek meg.

Budapest e század elején hőskorát élte. A millennium utáni gazdasági válság szinte egy csapásra eltűnt. Amillennium nagy-szerű parádéja által termelt házak, intézmények megteltek nagy-szerű emberekkel. Mintha az egész ország Budapest lelkén át akart volna lélekezni. Mély, megrázó volt az a lendület, amellyel Budapest világvárossá nyújtózkodott. E nyújtózkodásban megropogtak az egész ország csontjai. Új eszmék robbogtak elő és dörögték, ordították azokat nagy és kis rikkancsok parlamentben, uccán egyaránt.

»Rikkancs!« Ezt a szót is ezek az évek termelték ki. A rikkancs napról-napra több ujságot hirdetett. És megteltek a szerkesztőségek friss emberekkel. Tegnapról mára európai horizonu, tehetséges, új szempontokkal teli írók születtek. Új volt az irodalom hangja. Új irodalom: budapesti irodalom. Akkor még senki se horkant fel. Nem támadta senki ez irodalom idegenségét. Mindenki lelkesen fogadta e kornak az irodalomban megnyilvánuló bizsergését és konzervatív esztéta naturalista novellás kötethez írt előszót.

A nagy szellemi mozgalomnak nagy volt a sleppje is. A tehetségesek helyet kaptak a nap alatt. De a tehetségek szakaszai mögött ott rajzoltak a dilettánsok, kiknek légioi hangos lármával ábrándoztak sikerről, hírnévről.

Almássy Erzsébet is közéjük tartozott. Az írói pályát választotta. Így akart életének tartalmát adni. Egy esztendeje már, hogy éli szabad életét — egyedül. A költő házasságért könyörög, öngyilkossággal fenyegetőzik. Erzsébet bosszankodik. Haragszik magára, hogy a költőt süldőlánny korában, sőt még házassága alatt is szerette. Egy pillanatra visszagondolt a Kiskerti kuriára. Emlékezetére nehezedik Siró Zoltán és a gyereke... De csak egy pillanatra. Lesöpri magáról a kellemetlen érzést és vele együtt a költőt is... Talán jó volna valakit szeretni, husz éves fejével ott kísérletezni, ahol a többi asszonyok szoktak. Valakinek kényre-kezdre megadni magát. Vagy a szerelem nevében gyötörni egy férfit, aki valaki, aki nagyon tehetséges, akiből kitaposhatná, kikinozhatná maradék nélkül a legragyogóbb eredményeket... Hiszen fel is emelte szemét írókra, muzikusokra, ujságírókra... Tetszett is nekik... De nyomban látta, hogy csak mulatságból foglalkoznak vele. Szívesen fogadnak el tőle egy csésze teát, de utána öllekezni akarnak vele. Szó sincs kiméleti időről, azonnal utána akarnak nyúlni.

Csak egyszer esett törbe.

A nagy regényíró, aki válogatás nélkül fogyasztotta a nőket, nála maradt éccakára.

A nagy regényíró, az elkényeztetett Férfi-szépség, vacsora után percekig tűrte Erzsébet felolvasását. Az első mondatok után Erzsébet, mint író megbukott előtte. Oda se figyelt, szó se lehet arról, hogy folyóiratában írásának helyet adjon. Kivette kezéből a sűrűn tele irt ívet, babonázó tekintete az asszony szemébe ragyogott... Puha lustán beszélt:

— Maga ne írjon... Maga éljen... velem.

És Erzsébet élt vele... éjjélig.

Éjjélikor a nagy író bucsuzott.

— ... Elmegy?

— Megyek.

A nagy író elment az Otthonba kártyázni. Az Otthon volt az ő egyetlen igaz, hűséges szerelme. Már tizkor el akart menni. Unta az asszony beszédét, furcsa terveit, hogy ezután mindig úgy lesz, ahogy most van. Két órája állt elugrásra készen... Végre az uccán volt... Mérgelődött, hogy kijött, ide az Isten hátamögé, a Jávor uccába...

Erzsébet sokáig állt mozdulatlanul a hálószoza közepén és bámulta az ajtót, mely mögött a nagy író eltűnt... Aztán kinyitotta az ablakot, hogy szálljon ki a szivarfüst... »Nehéz szivarokat szív ez a rossz ember«

A szoba kihűlt. Felszította a kandallót és beledobálta megjelent és kéziratban levő írásait. A nagy író emlékével együtt kidobta az irodalmat is. Nem fog soha többé írni...

Ujra felvette estélyiruháját, melyben az író fogadta. Így akarta mutatni, hogy minden úgy van, ahogy még este nyolckor volt... Még estélyi ruhájából is átöltözött abba a házi ruhába, melyet a vendég fogadása előtt viselt... Mintha nem történt volna semmi...

*

Ezt a történetet sem írta meg a detektív Siró Zoltánnak. Azt sem írta meg, honnan tudta volna meg, hogy Erzsébet életének új szakaszát a szinpad körül töltötte. Drámai színésznő akar lenni. Nem iratkozott be a sziniiskolába, titokban egy színésztől vett leckét. Hónapokig folytak a leckék, de egyszerre abbamaradtak, mert a színészt ki kellett utasítania házából. Pedig a színész nem követett el semmi bűnt, csak bevallotta, hogy szereti az asszonyt, nélküle nem tud élni.

— Akkor ön meg fog halni.

Igy küldte el Erzsébet a szerelmes fiút.

A színész aznap a Nyujorkban jókedvűen beszélgetett.

egyik barátjával, aki piros-fekete kockás bársony mellényt viselt. A színésznek nagyon tetszett a mellény. »Szeretnék ma este ebben a mellényben fellépni, nagyon illik a szerepemhez«. A mellényt kölcsön kapta, fel is lépett benne. Nem volt szép a színésztől, hogy ebben lépett fel akkor is, amikor szíven lőtte magát...

Mindenki megsiratta a színészt és még akkor is, amikor emléket állítottak sirja fölé barátai még mindig azon tanakodtak, hogy kiért, miért dobta el életét.

Erzsébet nem ment el a temetésére, sem az emlék-avatásra. Nem indult meg a tragédián, még hálát sem érzett a színész iránt, aki némán halt meg, nem hagyott hátra vallomásokat, sem üzenetben, sem írásban, halálos szerelméről.

*

Erzsébet karaktere egyre éleződik. Minden kísérletnek és kísérletezésnek ellenáll... Pedig egyre érik, asszonyosodik. Huszonhét éves. Szerelmi izgalmaktól mentes, gondtalan élete megtelíti alakját, elsimitja arca hideg vonásait.

Irodalmi és színpadi kísérletei után élete számára új célt jelöl ki. Ugy határozott, hogy érettségi vizsgát tesz és beiratkozik az orvosi fakultásra. Ez időt át vonultak be a nők az egyetemre. Persze ez a terv csak terv maradt, de szüksége volt erre a programra, mert felelni akart magának arra a kérdésre, hogy mit akar kezdeni életével.

Erzsébet szülei meghaltak, testvérei nem voltak. Egyetlen közeli rokona, anyai nagybátyja a megyén irnokoskodott. Ez a rokona meglátogatta egyszer. Érzelmes, iszákos ember volt és mindig sürgős segítségre szorult. Segítségkeresés közben talált unokahugára... »Drága Erzsikém, majd megszakad a szívem... Miért kell magányosan élned?... Láttam a fiadat... Nagyon sovány, elhanyagolt szegényke... Hiányzik az anya... Jól ismerete a rokonát. Néhány bankjegyet nyomott markába és elküldte.

Hét év után felmerült valaki és az urát, gyermekét emlegette előtte... De Erzsébet a feledés vizéből ivott. Elfelejtette a gyereket, az urát. Nem tudott emlékezni rájuk... Jókaik egyik regényalakja, ha könyvet olvasott, az elolvasott lapot kitépte a könyvből és eldobta. Ő is eltépte, kidobta a tegnapot... Csak a holnapra figyelt...

Egyetlen izgalma részvényeinek sorsa volt. Az ügyvéd jó tanácsot adott. Hét év után kétszer annyit értek részvényei mint amennyiért vásárolta azokat. Kétszáz részvényre teltt abból a pénzből, mit Siró Zoltántól kapott, de azóta a Társulat

kétszer is emelte a részvénytőkét és ő mindig annyi új részvényt vett át, amennyi a szabályok szerint megillette őt.

Minden év tavaszán a közgyűlés után megjelent a Társulat pénztáránál és felvette osztalékát. Mindig tudta, hogy mennyi az osztalék, mert az évi jelentésbe foglalt javaslatokat elolvasta. Gondosan áttanulmányozta a jelentés egész anyagát, átvizsgálta a vagyonomléleg és a nyereség-vesztés számla adatait. Nem tanította senki, magától jött rá, hogyan kell kereskedelmi számításokat olvasni.

Valamely művészi vagy gyakorlati pálya iránti fogékonyságunkat rendszerint gyermekkorunkban áruljuk el, de vannak híres példák arra is, hogy az élet első felén túl derül ki valakiről igazi hivatottsága, melytől addig teljes idegenségben él... Az ilyen egyénekből rendszerint hiányzik a dicsvágy, az akuváló hiúság. De hiányoznak azok a külső erők is, melyekkel a család, a környezet hat a szunyadó képességre.

Almássy Erzsébet tele volt kereskedelmi képességekkel és e képességet kifejező vállalkozási kedvvel, a függetlenség szeretetével... Furcsán hangzik, de bizonyos, hogy tudat alatt e tulajdonságok késztették arra, hogy elhagyja az urát és az így elért függetlenségben folyton vállalkozásra törekedett. Irodalmi próbálkozása, a színpad felé való igyekvése is tisztára vállalkozás volt. Hiszen leülhetett volna e hivatások kis zugában, leülhetett volna az irodalom vagy színház kis, csinos cselédkéje, de ő sohase keresett alkalmaztatást, függést, különösen, ha azért még le is kell aljasodni. Független, szabadvállalkozású pálya, élet kellett neki. Ez a program, anélkül, hogy tudott volna róla, lökdöste az életét igazán betöltő pálya felé.

1908. tavaszán, egészen váratlanul siklott sorsa igazi sinjere. Egy reggel a Kőszénbánya Társulat évi jelentését tanulmányozta. Előszedte a gondosan őrzött előző évi jelentéseket és összehasonlítások útján figyelte a Társulat üzleti fejlődését. Vizsgálta a üzletek eredményét kifejező számoszlopokat, az emelkedő nyereségeket, a fokozódó költségeket. Látta, hogy a mérlegben az intézeti székház értéke évről-évre kisebb összeggel szerepel. Ez évben a székház értékét 300 ezer koronában állapítják meg. A nagyszerű, négyemeletes palota csak ennyit ér?... Hiszen neki nemrégben egy mellékucai kétemeletes házat félmillióért kínáltak. A Társulat mérlege adataival igyekszik erejét mutatni. De hát akkor miért nem mondja meg, hogy a háza kétmillió koronát ér?...

Vagy itt van egy másik tétel... Intézeti felszerelés: egy korona... Megdöbben... A sok íróasztal, írógép, az igazgatói

szobákban a finom butorok, drága szőnyegek, csillárok... egy korona?... Nem érti. Még nem érti.

Izgalommal telve olvassa tovább a vagyontételeket. Mind-egyik tétel új kérdés számára és kérdéseire választ követel. A Készénbánya Társulat egyik tulajdonosának tartja magát... Ma van a közgyűlés... Minden évben el akart menni a közgyűlésre... Most elmegy. Tudni akar mindent. A gazda, a vállalkozó támadt fel benne, öltöztette fel gyorsan és rohantatta el a féltizenkettőkor kezdődő közgyűlésre.

Az igazgatósági terem előtti szobában a zsakettes titkár adta meg Almássy Erzsébetnek az első leckét. Igaz, hogy neki háromszáz részvénye van és így tizenkét szavazatra jogosult, de szavazatait nem érvényesítheti, mert részvényeit elmulasztotta az előre meghirdetett helyek egyikén letétbe helyezni.

— De én nem szavazni, én kérdezni akarok.

— Kérdezni szabad... A közgyűlés nyilvános, azon bárki résztvehet. Méltóztassék befáradni.

A titkár feltárta Erzsébet előtt a párnázott ajtót.

A közgyűlési teremben a széksorokban szétszórva alig tizenöt ember ült. Nagy és kis lapok közgazdasági rovatvezetői az utolsó sorban társalogtak egymással, az első sorban álhírlapírók gögösen várakoztak a borítékban kiosztandó ötven koronákra. Talán csak egyetlen részvényes volt a teremben, az se biztosította részvételi jogát: Almássy Erzsébet...

A pódiumon zöld posztóval terített hosszú asztal állt. Körülötte magas támlájú székek várakoztak. Végre kinyílt egy oldalajtó és hét ur, egymást követve, bevonult.

Erzsébet figyeit. Leste mint helyezkedik el az emelvényen a nagyon előkelően ható hét élemedett ur, akik közül néhányan barátságosan integettek, a hátsó sorban ülő rovatvezetők felé.

Megjelent a titkár is és mielőtt az asztal sarkán helyet foglal volna, az elnökhöz lépett és jelentést tett a terem sarkában álldogáló Erzsébetről. Az elnök, nyugalmazott miniszter a jelentést mosolygva hallgatta meg.

A hét úr, mind igazgatósági tagok, tették ki az egész közgyűlést. Ha a közgyűlésen a kis részvényesek is megjelennek, akkor baj van, akkor nincs osztalék, akkor a részvény nem ér egy fillért se. De itt nincs baj, nem is jöttek el a részvényesek, csak Almássy Erzsébet, akit egyre bámul az elnök, míg a közgyűlési szertartást végzi.

Öt perc telik el és a közgyűlés véget ér. Már írják is alá a jegyzőkönyvet, melyet előre elkészítettek.

Az elnök felkelt és kézfogásait kiosztva lelépett az emel-

vényről. Csozogó járással végigment a termen. Erzsébet előtt megállt. Bemutatkozott.

— Hallom asszonyom, hogy a közgyűlésen azért jelent meg, hogy kérdéseket tegyen fel. Nagyon érdekelnek a kérdései. Kérem, látogasson meg engem hivatalomban. Ha megengedi, magam kísérem oda.

Együtt mentek be az elnöki szobába.

Almássy Erzsébet nem volt zavarban az elnök színe előtt és nem kerülte el a kegyelmes ur édes-mosolygós tekintetét. Azért jött ide, hogy kérdéseire választ kapjon és nagyon helyes, hogy a vállalat feje adja meg a felvilágosítást.

Retiküljéből elővette a jelentést és sorra idézte belőle azokat a tétéleket, amelyeket nem értett.

— Kérdéseiből látom, hogy bizalmatlankodik. Bizalmatlanságát főkönyvelőnk is eloszthatta volna; szakszerű felvilágosításokat csak ő adhat. Mégis kérdéseinek meghallgatását magamnak tartottam fenn... Előadásából úgy látom, hogy nincsen hozzáértő tanácsadója, a feltett kérdések önben születhettek meg. Nem akarom megnyugtani. A részvényesnek, ha nem részvény-játékos, úgy kell bizni abban a vállalatban, melybe pénzt fektette, mint a vallásában. Ha meginog ez a hit, úgy el kell adni a részvényeket. Szívesen állok rendelkezésére. Átvesszem részvényeit a mai tőzsdei árfolyamon.

— Köszönöm, kegyelmes uram, de a részvényeket megtartom és tovább is a vállalat egyik gazdája maradok. Nem vagyok megijedve, nem félttem a pénzem és ha mégis felvilágosítást kérek, azért nem kell engem az üzletből kitessekelni. Bizonyára meg van az oka annak, hogy miért állapítják meg az intézet összes ingóságainak értékét egy koronában, noha a kegyelmes úr feje feletti Szinnyei képért bármikor adnak harmánczer koronát... Hogy minden, ami e házban megmozdítható, csak egy koronát számít a mérlegben, annak komoly oka lehet, de ez az előttem ismeretlen ok engem nagyon érdekel, izgat... Minden, amit kérdeztem, engem nagyon foglalkoztat, mondhatnám zaklat... Kegyelmes uram persze azt gondolja, hogy mindez nem nagyon illik egy nőhöz... Be kell valianom, ha női mívoltom rovására is megy, hogy nagyon sokat foglalkozom a Társulattal. Nem az ügyeivel, mert azokat nem ismerem, csak szeretném ismerni... Szeretném megoldani a magam számára ezt a misztikumot.

Az elnök érdeklődéssel hallgatta Erzsébetet.

Nagyságos asszony, nagyon figyelemre méltó nő. Érdeklődése tiszteletemet váltotta ki. Nyomban intézkedem, hogy kérdéseire megbízható válaszokat kapjon.

Telefonált:

— Kont urat kéretem.

Néhány pillanat múlva szép szál fiatalember görnyedve lépett be.

Az elnök bemutatta a fiatalembert.

— Önagsága tekintélyes részvényesünk. Néhány mérlegadat után érdeklődik. Figyelmeztetem, hogy a nagyságos asszony nem tud könyvelni, de nagyon jól tud kérdezni.

A könyvelő kiegyenesedett, megnézte az asszonyt, meghajolt és olvadozón mondta:

— Boldog vagyok, hogy kegyes szolgálatára állhatok.

— Köszönöm. Majd jelentkezem — válaszolt hűvösen Erzsébet.

Az elnök intett, Kont távozott.

— Kérem kegyelmes uram, — szólott Erzsébet Kont távozása után — én megelégednék ez úr helyettesével is... Sőt!... ha szabad, a helyettest kérem. A főkönyvelő úr... ugylátom, erősen reprezentálja fiatalágát... Nem akarom Kont urat bántani, ...de nagyon elárulta magát.

A kegyelmes úr mosolygott. Ujra telefonált. Weiszberger urat kérte.

— Hát ez kedves dolog, asszonyom... Kont úr a helyettes főkönyvelő... Mingyárt jön a főkönyvelő... Gusztustalan, szakállas öregember... Én a helyettesét esztétikusabbnak találtam...

Weiszberger belépett. Alacsony, kövér ember. Rettegve lépett be, bizonyosra vette, hogy most, közgyűlés után azért hivatja az elnök, hogy nyugdíjaztatását tudtára adja. Harminc éve szolgálja az intézetet, de sose jutott be az elnöki szobába.

Weiszberger megkapta az utasítást. Remegve jött, fűrgén, boldogan ment el.

*

Erzsébethez megint tanító járt. Weiszberger bácsi hivatalába csak egyszer ment fel és akkor megegyeztek abban, hogy ő fog eljárni Erzsébethez és rendes leckéket ad neki, hogy mindent jól megérthessen, amit tudni akar.

Furcsa leckék voltak ezek. A főkönyvelő elnyerte Erzsébet bizalmát és Weiszberger bácsi is megszerette a finom asszonyságot. Órákat töltött el nála és Erzsébet türe az öreg, mert szenzációs leckéket kapott tőle. Az öreg odaadta volna a lelkét is az asszonynak. Ha nem is adta oda, bizonyos, hogy eladta neki. Jól megmagyarázta neki a mérleget!

— Nagyságos asszony kérem, én már hetek óta magyarázom mérlegünket. Annyira megmagyaráztam, hogy közben

megtanult könyvelni. Nagyságos asszony talentum! Ha egy hónapig bejárna az irodába, a helyettesem, az a protekciós Kont, elbujhatna a maga tudása mellett... És hogy most már mindent ilyen jól tud és mivel most már nyugodtan alszik részvényein... meg kell mondanom, hogy nem tud semmit, mert én nem válaszoltam, hogy is mondjam csak... egész pontosan kérdéseire... Én most kezébe adom a fejem, mert én mindent elárulok... Nyugodt vagyok, tudom, hogy nem fog beárulni a kegyelmes úrnak... Nagyságos asszony, a mi mérlegünk hamis!... No! ne ijedjen meg, tovább is nyugodtan alhat a részvényein... Mégis, a mérleg hamis mert, a nyereség felét eldugja... Én januárban megcsinálom a mérleget. Ennyi és ennyi nyereség... beviszem a mérleget az osztály igazgatóhoz. Azt mondja az igazgató: »Sok a nyereség, el kell tüntetni 200 ezret.« Visszaviszem a mérleget és eltüntetek 200 ezret. Az igazgató beviszi ezt a mérleget a vezérigazgatóhoz. Szól a vezérigazgató: »Sok a nyereség, még el kell tüntetni 300 ezret.« Visszakerül hozzám a mérleg és elbujtatok még 300 ezret. Ez a másodszer átdolgozott mérleg végre az elnök elé kerül. Es szól a kegyelmes úr: »el kell tüntetni újabb 400 ezret.« Nincs több appelláta végre elkészíthetem a nyilvánosság, a részvényesek felé szóló mérleget... Azt, amit kinyomatunk... Hogy mi történik az elbujtatott nyereséggel?... Hát... bizony nem osztogatjuk szét titokban a részvényesek között. No, nem lopja el azt senki... Aránylag nagyon csekély összeg az, ami elszivárog belőle diszkrét tantiemekre, okos jutalékokra, udvari tanácsosi címekre, politikai jótékonycélokra... lesbenálló veszélyek elhárítására... De az elbujt nyereség zöme csak bujdoklik, de megmarad... Mégis végül mi történik vele? Hová lesz?... Most felelek kérdéseire... Az intézeti palotáról azt mondja a mérleg, hogy 300 ezer koronát ér... Csekély három millióra került. A felszerelések félmillióra kerültek, 499.999 koronát elhallgatunk belőle. Ez nem bűn. Ez helyes, reális. A házból, az irógépekből nem lehet sem tantiemet, sem osztalékot fejni. Egy pohár vizet se. Érti nagyságos asszony?... Hogy ilyen nagy összegeket leirhassunk, ahhoz nagy nyereségek kellenek, melyeket ilyen letagadási célokra fordítunk. De ezzel még nem mondtam semmit, csak kioktattam, hogyan készül a »reális mérleg«. De vannak még más dolgok is. A ház, a leltár értékét már régen lecsökkentettük... hajaj! milyen régen!... Igazán, nagyságos asszony el ne áruljon engem... A legkevesebb, hogy nyugdíjaznak... Mindegy!... Nagyságos asszonyt úgy szeretem, mint a lányomat... Elmondok mindent, aminek hasznát veheti, látom, hasznát fogja venni.

Én sose vettem hasznát... én egy könyvelő-lélek vagyok... Könyvelek és csak könyvelek. Nyitott szemmel, csukott ésszel. Becsületes vagyok. Nem én vagyok becsületes, a könyvelő becsületes. A könyvelő a magántulajdon papja. A könyvelő magánéletében lehet komisz fráter, verheti a feleségét, lehet utolsó jellem, de ha a könyvelői pult elé lép, ő maga a megtántoríthatatlan tisztesség és csak végső szükség esetén alkuszik meg... Akkor sem magáért, hanem a bajba jutott gazdájáért... Így vagyunk mi könyvelők... Mindent tudunk, ami már megtörtént. Á-jourok vagyunk, de a holnapot nem látjuk. A könyvelő nem jós, nem néz a holnapba. Ezért nem tudjuk sose hasznosítani tapasztalatainkat, csak leszögezzük az eredményeket... Érdekli mindez nagyságos asszonyt?

— Nagyon, nagyon! Beszéljen bácsikám.

— Csak kérdeztem. Tudom, hogy érdekli. Két hónapja járok ide, de úgy ismerem nagyságos asszonyt, mint a főkönyveimet. Tudom, hogy fecsegéseimnek hasznát fogja venni.

És csak dőlt a szó a főkönyvelőből. Elmondta, hogyan dugják el a nyereségeket és vesznek rajta koncessziókat, új bányatelepeket, melyek újra ontják a hasznót, hogy azt újra eldughassák.

Almássy Erzsébet mindig feszülő izgalommal hallgatta Weiszberger előadásait. Igaza volt a könyvelő bácsikának, ez az emberismerő lélek jól tudta, hogy amit mond, szenzációként hat az asszonyra.

Egyszer így szólt:

— Tudom, hogy kitűnő talajra hullanak szavaim. Ritka eset. Hiába mesélném el ezeket akár ezer értelmes embernek, alig akadna közülök egy is, aki ebből hasznót meritene... A közönséges kukac csak eszi... eszi az eperfa-levelet... Jól lakik vele... De a selyemhernyó nem hiába eszi meg az eperfa-levelet. Selyemszálát ereszt belőle. A selyemhernyó magából is ad valamit az eperfa-levélhez... Drága nagysága, maga egy elsőrangú selyemhernyó.

(Folytatása következik)

Radó Imre.

A KALANGYA BARÁTAI

Uj rovatunk ismertetése*

Barátaink szeretetteljes kívánságára új rovatot nyitunk. Uj rovatunk azoké a kultúrált lelkű olvasóinké, akik az írást nem tekintik mesterségüknek, de szellemi életük színvonala és íráskészségük hivatottakká teszik, hogy nézeteiket, ötleteiket nyilvánosságra hozzák.

A Kalangya egy tapodtat sem enged abból a programjából, melyet első szerkesztője Szenteleky Kornél jelölt ki hátsójain. Immár két esztendeje állunk e cél szolgálatában és nyugodt lélekkel állapítjuk meg, hogy mindenfelé kivitvuk azt a megbecsülést, amit méltán megérdemlünk.

Összegyűjtöttük a jugoszláviai magyar irodalom olyan alkotásait, amelyek beleillenek irodalmi szemlénkbe. Irodalmi életet teremtettünk, aminek nyomán magyar könyvkiadás sarjadt ki. Másrészt leraktuk azokat a pilléreket, amelyekre délszláv testvéreink felé a kultúrközeledés és megértés hidját építhetjük fel. Megismertettük olvasóinkat a délszláv irodalom számos alkotásával.

Azt vetették szemünkre, hogy a közönség nagy rétege nem talál elég érdekes és izgalmas anyagot folyóiratunkban. Számos tanácsot kaptunk népszerűségünk fokozására, amelyeket szeretettel fogadtunk, de fenntartás nélkül nem alkalmazhatjuk. A mi feleletünk mindig csak egy volt:

»Nem szeretném — írja Szenteleky — ha a Kalangya a magazinok nivójára, a lelkiismeretlen érdekesség hajhászásáig süllyedne és így szélesítené ki olvasói rétegét«.

Nem a vakon követés idézteti velünk Szenteleky írását, hanem azonos meggyőződésünk, mert ismét Szentelekyvel valljuk:

»Célünk nem lehet szórakoztatás, tömeget vonzó bűvész-

* E rovat mindenki rendelkezésére áll. A beküldött cikkek közlése a szerkesztőség nem kötelezi, kéziratot nem küldünk vissza.

kedés, hanem kultúránk megbecsülése és nevelés egy új öntudatosabb és igazabb életre.»

A megszívlelendő tanácsokat mégis figyelmenbe vettük. Népszerűsítjük folyóiratunkat anélkül, hogy abból a szellemi színvonalból engednénk, melyet Szenteleky Kornél jelölt ki. Azáltal, hogy olvasóinknak és barátainknak módjukban lesz hasábjainkon megnyilatkozni, olyan meleg kapcsolatot teremtünk közöttük és íróink között, amely a pusztá érdekesség keresésénél sokkal mélyebbre hatol. Ezt a komoly és értékes lelki kapcsolatot akarjuk megteremteni, amikor rovatunk szeretettel ajánljuk fel barátainknak és olvasóinknak.

Sokat várunk a »Kalangya barátai« rovatától, mert úgy hisszük, hogy lehetővé tesszük azt, hogy barátainknak és olvasóinknak máskülönben elkallódható gondolatait, ötleteit, megfigyeléseit, elképzeléseit kultúránk számára megmentjük.

Közre adunk minden olyan tárgyilagos közleményt, amely a kisebbségi magyar irodalmunkra, vagy kultúréletünkre vonatkozik. Nemcsak a szorosán vett irodalmi és kulturális kérdésekre gondolunk, hanem életünk minden mozzanatát, a magyar értelmiség megnyilatkozásán keresztül szeretnénk napirenden tartani. Szó lehet tehát e rovat hasábjain gazdasági életünkről, gyermekeink neveléséről, általános oktatás ügyekről, sajtónkról, színeszetünkről, egyesületi életünkről, könyvtár-kérdésekről, egyszóval életünk minden közös megnyilvánulásáról.

KISEBBSÉGI KULTURELET

Virágoskert

Az erdélyi magyar íróknak és művészeknek a Kalotaszegi Néprajzi Múzeum kapunyitása alkalmából mélyseges elismerésünket küldjük. Nagy alkotásuk követendő példaként áll előttünk. A múzeum megnyitásáról a Helikon az alábbi cikkel számol be.

Ez a szó rebeg hangtalanul az ember száján, amikor végig fut vele a vonat az őszi erdők és őszi hegyek között Bánffy-hunyad felé.

A lombok parázslanak és sárgán tüzelnek, amint dült vonalain hozzájuk suhan a nyugvó nap fénye. A levelek, mint pirosra és sárgára érett gyümölcsök, borítják el a fákat. Völgyek, hajlatok és medencék körül csodálatos színekben virul az erdők koszoruja. Őszi világításban a kalotaszegi táj.

Lenn a torlódo hegyek lábainál a falvak az esti félhomály hálóiiba szorúlnak és ködbe takaróznak már. Egy-egy torony dugja ki hegyét ködösen s buvik el ujra az árnyékok közé. Egy-egy fedél pirossa keveredik a színekben tomboló fákkal, egy-egy messzi házfal kékje mélyíti a párát és ködöt. A napfény csak a tetőkkel barátkozik. Onnan is bucsúzóban és menekülőben az árnyak kuszó ördögei elől.

De az erdők közül a hegyek váratlan kapuján táguló völgyre fut ki a vonat, ahol még otthon van a fény és kedvesen eljátszadoz a réteken, fehér házfalakon és színes fedeleken, egy-egy fa hosszú árnyékát végig döntve a földön.

Kalotaszeg főhelye, Bánffy-hunyad, játszik a fényvel. Öreg temploma hasal a dombon fejét hegyezve és mélyen begörbitve hátát. Rég vigyáz ebben a pózban és elnéz messzire. Ki tudja mit lát a jövődőben?! Szeme van mindenfelé, mint a jó erdélyi embernek. Viharvert torony... Fedele alatt sok szelid rej-

tőzködő alázat... Szemünkben nő, tekintélyesedik és hatalmasodik, amint feléje közeledünk zezgúgos sikátorokon és a tágas ünnepi uccákon át. Írók, művészek — erdélyi magyar értelmiség vidám és lelkes csapata — megyünk szerény és bensőséges új erdélyi magyar kezdés ünnepére: a Kalotaszegi Néprajzi Múzeum kapunyitására.

Előre tudjuk, hogy milyen nagyosan hangzik a szó: Kalotaszegi Néprajzi Múzeum. Akár valamelyik dús, hatalmas múzeuma a nagyvilágnak mesés termeivel, halk és figyelő öregeivel, ahol kényelmesen rendben hallgat a sok drága kincs, büszkén, gazdagon... Ennek a kis múzeumnak a neve bizony ma még nagyon kiált. Rendes és egész a neve, mint a gyermeknek, aki nem ember még, csupán helyet kapott az emberek sorában... Szerény és szegényes kezdet, mint az ugarból kibuvó és magvasra induló zöld búzaszál. **De hogyan lebegett és hogyan járt lázasan a szeretet körülötte, amig pár hónap alatt létrejött! Nevezetes és egyetlen múzeuma a világnak, amely nem költött magára egyetlen garast. Ugy teremtette a szív és lelkesség. Pár ember lázas-szerelmes utánajárása, s nép feléjük nyíló készséges szíve.** Kalákába megcsinált múzeum. A gondolat szép madara fölrepült s már itt van a kedves egészséges valóság... A Kalotaszegi Néprajzi Múzeum.

Jöhet már a látogató, külföldi, angol, francia, német, nem indul el mindig felfedezni a bizonytalanságba; már nemcsak a házakban elrejtve, falvakban elszórva a kalotaszegi sok látóivalót. Csokorba szedve is itt lesz a vásznakon a pompás nép képzeletének sok szép virága, gazdag vonaljátéka jármon, sulykolófán és boton, s itt a kalotaszegi nő királyi palástja a szegen. Csipkék játéka, csupa édes, virágos, naiv képzelet... Mínta szírommal szórták volna be a három rozoga kis szobát a falusi bérházban, ahol helyett kapott — a múzeum: a kalotaszegi varrottas, a kalotaszegi faragás. A gyermeki képzelet századok óta őrzött tiszta színei. Édes játéka egy nagyszerű népnek. Szín-dalok, amint frissen, hangosan és vidáman érkeznek a mezőről. Naiv és játékos álmok, amint az egyszerű fehér vászonra szállnak. Derű és pompa, szerelmes elbecézgetése a pihenőben mindannak, amit az élet kézbe-adott...

Gazdag, játékos-szívű nép és jó munkatárs...

Nadrágos, kaputos városi magyar urak vegyülnek a képzelete virágait magára öltő nép között a Kalotaszegi Néprajzi Múzeum megnyitóján. Politikusok, szellemi vezérek, írók, művészek. Urak, akik a mai Európai eszme-zsivajában élnek, akiket elválasztó gondolatok úznek, más és más »megváltó«-szavak emelnek, világnézetek tartanak fegyveres résen, ugrató

eszmék bolond lovain futnak, vagy önzésük romló váraiban fészkelnek... Export-hangokra fülelő telegráf-oszlopok, akik elfelejtették már az erdőt, ahonnan levágták őket.

A kétségbeesés ürességeibe szomjasan meredő urak! Le tudtok-e hajolni még a forráshoz, amely úgy áll ma is, mint sok száz évvel ezelőtt, tisztán, változatlanul és egészségesen?! Tudtok-e találkozni a forrás mellett a sok elválasztó érdek és gondolat külön ösvényein elfáradva és lerongyolódva?!...

Milyen jó ez a kis ünnep a maga szerénységével és bensőségével!... Öltétek legalább a lelketekre a kalotaszegi nép királyi ruháját. Éreztétek meg fájón és boldogan, mint hirtelen nyílalást, az elfelejtett gyökeret, amely ide fut a mozdultlan örök igazságot kereső nép közé... Politikus, hajolj le hozzám a munkáért! Költő, a szavakért és megújuló képzeletért! Festő, a színekért és vonalakért! Ifju értelmiség, a jövődöért!... Te, aki ugrató eszmék vad vonalain szaladsz, s idegen földek népszerű mérgeit árulod, hajolj e föld felé, s ennek parancsait vigyed! Szivjad fel ennek a népnek bölcsességét, amely a maga házát disziti és gazdagítja fel, mielőtt a világot menne megmenteni...

Bárhol állsz, a legfinomultabb európai csucson is, ennek a forrásnak üdítő ízét érzed, s préseld ennek a kertnek csodálatos virágát a szived fölé!...

Kovács László.

Szinészetünkről

Juhászné Magyar Piri szubotlcal vendégszereplése alkalmából

Nincsen állandó színházunk és így hivatásos színészek kiképzése lehetetlen. Kulturánk ágain mégis értékes színészhetségek bontakoznak ki.

A hivatásos színészetet műkedvelők pótolják. Színház helyett az egyesületek szerény hajlékait avatták Thália templomaivá. Vergődő munka jelzi az utat, amelyen műkedvelő színészeink a mai színvonalra jutottak. Sok jóakarát, erő és szivóság kellett ahhoz, hogy néhány városban valamiképpen pótolják a tényleges színházat, a hivatásos színészeket. És immár műkedvelő színészetünknek multja van. Mult, amelyet meg kell becsülni és ami alapot ad arra, hogy szembe szálljunk a világvárosokat járók lenéző gunyolódásával. Meg kell monda-

nunk a fölényeskedőknek, hogy az eredményeket nem szabad úgy mérni, hogy színészeinket az abszolút értékekkel, világhírességekkel hasonlítják össze. Nem szabad a cinizmus mérges permetezőjével az életképes hajtásokat elfonnyasztani. Kisebbségi kulturánk igazi értékeit csak gyámolítással, megértéssel, bátorítással és főképen jóakaratu utmutatással termelhetjük ki.

Példák bizonyítják, hogy ott, ahol műkedvelőinknek lehetőséget és szeretetet adtak, ott a magyar kisebbségi színpad kifejlődött és szép eredményeket ért el.

Becskerek és Szubotica vezetnek ebben a kulturális munkában. Tavaly Becskereken végignéztem egy előadást, mely komoly élmény volt számomra. A nagyszerű színészi teljesítményen kívül az hatott meg, hogy a színpadon szereplők különböző társadalmi osztályból toborozódtak. Nyíltan megmondom, hogy másutt magyar értelmiségünk nagy része műkedvelő színésztünket előítéllettel nézi, abban aktív szerepet nem vállal. A háboru előtti mentalitásban él. A változott viszonyokat, ahhoz idomuló színészetünk jelentőségét nem ismeri fel. Azokban még mindig az egyesületek műkedvelőinek saját szórakoztatásukra rendezett játékát látja. Ez a felfogás színészetünk pótolhatatlan nagy kárára van.

Mindezt abból az alkalomból állapítottam ismét meg, hogy Juhászné Magyar Piri Szuboticán Zilahy: Tűzmadarában fellépett a Népkör színpadán. Nem Juhászné volt az első, aki megjelent a műkedvelő színpadon, de mégis magasra rangosodik bemutatkozása. Nemcsak azért, mert játéka valóban nagyszerű színészi munka volt, hanem azért is, mert példát állított azok elé, akik előítéletből vonakodnak rész vállalni műkedvelő színészetünk munkájában.

Juhászné játékával teljessé tette annak a kiforrott együttesnek játékát, melyből Garai és Zsigmondi magasodnak ki. Az előadás gerince Juhászné volt, aki szerepvállalásával ünnepé avatta az előadást. Juhászné született színésznő. Tehetségével együtt kapta a rutint és azt a belső ihlettséget, amellyel életet lehel szerepébe. A Tűzmadár főszerepét játszotta. Halak, diszkréten, mintha az ő játéka mellékes volna. Ezzel a teljes valóság látszatát keltette és a színmű kvalitásait teljesen érvényre juttatta. Játékával teljes műélvezetet nyújtott. Az előadás alatt nem a műkedvelőket figyeltem jóakaratu megértéssel, hanem a régi forró színházi estéket élveztem. Játékában semmi sem volt, ami éppen a műkedvelőt jellemzi. Nem látszott rajta, hogy szerepet játszik. A maga életét élte a színpadon. Ő ugyan az maradt a kuliszák előtt, mint aki

fellépése előtt fesztelenül mozgott otthonában. Előadás után társaságban láttam őt és itt a színésznő játszott tovább Aki így tudja egyesíteni a valóságot a játékkal, aki így össze tud nőni szerepével, az csalhatatlan jelét adja a rátermettségnek és a tehetségnek.

Akik Juhászné játékát látták nem fogják többé színészetünket közönyös vállrándítással elintézni.

Kende Ferenc.

Pántó Mladenovics:

Éjféli

Most piheg az éj s a holdkaréj
Csillog
s mint holt rózsák
Álmodnak a csillagok...
s befednek engem
bús ismeretlen,
némán is zsongó holt dalok.

Tán örökkévalóság igéz,
halk s tiszta a táj —
valami úgy fáj...

Felnyitánám kertek szélén
csendesesen
apró ajtók holdfényvel játszó
árnyékát...
s ó, lent, virágok mögött
áll árnyékom,
valamit int s elfedi arcát.

Csak az égen feledkezik
fény sugar,
ó, felemelt kezem mélyén
fehérebb már a szárny...

Az óramutatón
piheg a holdkaréj,
a csend fekete parthoz ér...

Egy sikoly rólunk feledkezik.

Fordította: **Kristály István**

LÁTHATÁR

Farkasok (Guy Mazeline regénye) (Könyvismertetés)

A mult évi Concourt-dijért két könyv között folyt komoly küzdelem. Az egyik Mezaline »Les loups« c. társadalmi regénye, a másik Ferdinand Céline: Au bout de la nuit-je, aminek szó szerinti fordítása: Az éjszaka végén.

Céline regényének nagyobb volt a közönségsikere, a Farkasoknak — úgy mondják — nagyobb a protekciója. Tény, hogy ez nyerte el a díjat.

A két könyvet összehasonlítani nehéz, mert egymástól nagyon különbözőek.

Az éjszaka végén azon irások közé tartozik, melyeket Németországban »Ich Roman«-nak neveznek; tehát első személyben megírt életrajz-töredék. A könyv cselekménye a világháborúból, a harcterről nő ki, sebesült-kórházban folytatódik, érinti a békekötést s midőn a regényhős kiszakad a polgári egzisztenciából, a gyarmatokon, majd Amerikában tovább szövédik s itthon ér véget.

Egyforma keserőséggel emlékezik meg a háború kegyetlenségéről, a hinterland panamáiról s a gyarmatok kizsákmányolásáról.

A könyv alaphangja a keserűség. De mégis helyenként humoros és szellemes. Mindent egybevetve mégis nyomasztó olvasmány, hiába változatos a regény színtere, mégis nehéz a nyelvezete, a rengeteg, morfondirozás-szerű elmélkedése döcögössé teszi.

A Farkasok, bár szintén borús hangulatu s nélkülozi Céline rosszmájú humorát is, mégis könnyebb és hozzáférhetőbb.

Ellentétben Az éjszaka végén-nek, az egész esemény egyetlen színhelyű s ez: Le Havre, a francia kisváros. A könyv meseje bár szélesebb folyású és szétágazóbb, mert jóval több szereplőt mozgat, mégis szegényes. Eseményanyaga bőven beleférne egyetlen novellába. Mindamellett tetszetős olvasmány.

Családi regény, mint Thomas Mann Buddenbrock-háza vagy Causworthy Forsyte Sage-ja. A Jobourg-család romlásának története.

Az öreg Jobourg lakatosinasból küzdötte fel magát mérnöké és a legnagyobb havre-i gyár tulajdonosává. Óriási vagyon ura és városának legnépszerűbb, legtekintélyesebb embere.. —

Egyetlen fia Maximilian: tipikus második generáció. Elkényeztetett, gazdag úrfi, nyoma sincs benne apja erélyének és alkotógéniuszának. Szemlélő néplélek, amilyenek gyakoriak voltak a múlt század vége felé, amikor ez a történet játszik.

Jó ember a maga egoizmusában, mert nem bánt senkit se nem törődik senkivel. Finom lelkű esztéta, irtózik a munkától. Ifjúkori tévedéséből származó primitív felesége és öt gyermeke mellett, úgy él, mint valami üvegszekényben, könyvei és művészi kedvteléselei közepette. Öt felnőtt gyermekének házasság a vágya, tervei, kalandjai, civódásai s szerelmei alig érdeklik. Legidősebb fia kivételével, egyikhez sem fűzik melegebb érzések. Hozzá is csak valami önző szeretet, melynek szüksége van valakire, aki barátja legyen s akit szerethessen, de akinek lelkivilágára egyébként sohasem volt kíváncsi.

Fiatal férjkorában volt egy nagy szerelme. Egy fiatal lány, másnak a menyasszonya.

Mínthogy Maximiliánnak ebben az időben már két gyermeke volt, nem válhatott el és arra sem volt bátorsága, hogy a lány házasságát megakadályozza. A szerelmesek elváltak egymástól, miután egyetlen egyszer egymásé voltak. Pauline követte férjét Martineque szigetére és soha többé nem hallott magáról.

Ez a szerelem volt Maximilián életének kimagasló pontja. Utána húsz évig, megint bezárkózva élt lelki üvegszekrényében.

Húsz év múlva történik a nagy esemény. Pauline halála előtt levelet ír néki, melyben közli, hogy leányát — az ő leányukat — gondjára bizza.

Valéria megérkezik és felborítja Maximilián üres, de békés életét. Ő, aki eddig csak magának élt s aki soha nem érzett gyermekei iránt a banális apai jóindulatnál többet, imádja váratlanul talált leányát s minden áldozatot meghoz érte.

Most úgy érzi, hogy ez a húsz év csak egyetlen várakozás volt, mert valaminek jönnie kellett.

Természetesen a családnak nem szabad tudnia Valéria létezéséről. Maximilián úgy jár hozzá titokban, mint egy szeretőhöz.

No de nem azért kisváros Le Havre, hogy valamit titokban lehessen tartani.

Jobourg Maximilián eddig sem volt népszerű. A gazdagok lenézték, mert ahelyett, hogy szaporította volna örökségét, felére apasztotta. A szegények irigyelték, mert munka nélkül is gazdag volt. A dolgozók megvetették, mert ingyen élőskdött. A műveletlenek, a közönségesek, a kávéházi nagyszájúak gyűlölték, mert művelt volt. Uri, diszkrét, exkluzivitását gögnek tartották, közömbösségét: hencsésnek s visszavonultságában a maguk megsértését látták.

Boldogok voltak, hogy végre okot adott a megszólalásra, alkalmat a pletykára.

Ez a tipikusan kisvárosi mentalitás feltalálható a regény legjobb indulatu szereplőinél is. A férfiak és a fiatal lányok egyaránt beleavatkoztak felebarátaik ügyeibe. Mindenki mondott és visszamondott valamit. Mindenkinek voltak megjegyzései.

A kisvárosi mentalitásnak ez az ábrázolása, a regény legnagyobb erőssége. Emberei típusok, melyek a világ minden kisvárosában egyformán megtalálhatók. Azok a francia aszszonyok, akik délutánoként a Népkert térzenéje mellett pletykálnak ugyanazok, mint akik a palicsi padokon ülnek. A Hotel Atlantique törzsvendégei csak annyiban különböznek a városi kávéházban ülő testvéreiktől, hogy franciául beszélnek.

A Maximilián Jobourg titokzatos viselkedése csemege volt mindenki számára.

»Mindig nagy szoknyavadász volt — mondja egyik jóindulatú néni. — Emlékszem: húsz év előtt, az egyik bálon egész éjjel valami fiatal lánnyal foglalkozott!«

Szegény Maximilián húsz év óta rá sem nézett a nőkre. Dehát mi, akik magunk is kisvárosiak vagyunk, cseppet sem csodálkozunk ezen az emlékező tehetségen, mely húsz év múlva, tehát nagypapa korunkban bünteti meg az apákat vétükért.

A rosszindulatú pletyka — a Farkasok — teszük tönkre lassan, de biztosan Maximilián Jobourg életét.

Ebben a hajszában félig öntudatlanul, félig szándékosan résztvesz a saját családja is. A gyerekei, akiket a farkasok szintén nem kímélnék és akik elkeseredésükben és tudatlanságukban apjuk ellen fordulnak, — veje, aki mindig gyűlölte, mert kis parvenü létére előkelőnek, megközelíthetetlennek érezte — , az anyja, — a regénynek egyébként legérdekesebb figurája — akiben a fia iránti furcsa, önző imádat, perverz módon úgy fordul, hogy ellenségeivel tönkretételére szövetkezik, azért, hogy szegényen, megalázottan, végre csak az övé legyen.

Maximilián érzi, hogy mind szorosabbra hurkolódik nyaka körül a kötél.

Naiv hiszékenysége, előkelő bizalma lassankint gyanakvássá változik. A végén: üldözési mániává fajul.

Mire az öreg Jobourné, diadalának örömeiben boldogan ölelné szívére a tönkretett embert — már késő.

Ez az öreg nőstényfarkas, bár briliánsul megrajzolt, mégis valószínűtlen a kis ügynök alakja is, akit a leghangosabban üvöltő farkasból szelid báránnyá változtat egy nemeslelkű asszony szerelme. (Mellékesen szólva, ez a nemeslelkű asszony sem tud hallgatni és jóindulata szájjáartásával több bajt okoz, mint a legvéresebb száju farkasok!)

De az ily kisebb hibák, ellentmondások és helyenkint túlságosan szétfolyó aprólékos leírások ellenére is, a Farkasok jelentékeny és érdekes irodalmi alkotás.

Ha nem nyert volna Concourt-díjat, akkor még jobban tetszene. Így túl nagy igényekkel vesszük kezünkbe.

Lucia.

Radnóti Miklós: Lábadozó szél **(Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának kiadása)**

A szegedi fiatalok művészeti kollégiuma (középpontjában Buday György áll) az utóbbi esztendőkből rendkívül figyelemreméltó munkát fejt ki, egymásután hozza ki azokat a könyveket, amelyek értéke az egyetemes magyar, sőt európai viszonylatban is igen magasfoku. Radnóti Miklós verses-könyve ezek között a könyvek között méltó helyet foglal el és a feltétlen újhangú költő annak a bizonyága, hogy az új fiatalság éleslátása felül tud emelkedni a mindennapok hazugságain és gyökerénél tudja megfogni a mégis élni akaró életet. Radnóti versei egészen különös és friss szabadversek, olyan belső ritmussal gördülnek előre, mint ahogyan a gyorsvonat robog s dübörög végig az alföldi tájon. Szavai pörölyütések, képei úgy nőnek ki a földből, mint a kenyéradó búzavirág, frissen és elevenen s minden romantikától mentesen. Valahogyan új Berzsenyi növekedését érezzük Radnóti verseiből, a rengő föld mély görgését s feszülő erők hegyrázó mozgását. Radnóti új kötetében már mint kiforrott poéta lép elénk, száll be a sorba, egyszerűen és természetesen, mint a kőzkatona, aki tudja, hogy rá még nagy feladatok várnak s ő vállalni és végezni fogja ezeket a nagy feladatokat.

Csuka Zoltán.

Tartalommutató

az 1933 évről

Szenteleky Kornél emlékére

Oldalszám

Adorján András :	Bucus (vers)	625
Avérry István :	Szenteleky Kornél hitvallása (emlékezés)	603
Batta Péter :	Hervadt lombok Szenteleky Kornél fejfájára	601
Borsodi Lajos :	Kornél (emlékezés)	619
Czakó Tibor :	A Golniki síralomház	626
Deák Leó Dr. :	Fogadalom (emlékezés)	599
Dettre János :	Az apostol születése (emlékezés)	617
Draskóczy Ede :	Levél egy élőhöz (tanulmány)	591
Farkas Geiza :	Látó szemek zárultak le	615
Fekete Lajos :	Szenteleky (vers)	623
Gergely Boriska :	Az édesanya (vers)	630
Herceg János :	Zugó jegényék (emlékezés)	628
Huszár Sándor :	Sírás egy új Szenteleky versért (vers)	632
Kállay Miklós :	Szenteleky Kornélról (tanulmány)	610
Kara Mihály :	Szenteleky Kornél halotti maszkja (fénykép)	593
Kende Ferenc :	E lesett pillanatok Szenteleky Kornél életéből (emlékezés)	646
Kristály István :	A rögök szép napja illatozott (emlékezés)	633
Marton Andor :	Emlékbeszéd Szenteleky Kornélról	607
Radó Imre :	Fedora (elbeszélés)	640
Szenteleky Kornél :	Szélmalomharc (vers)	590
" "	Holnap-holnapután (elbeszélés)	577
" "	fényképe	576
Szirmai Károly :	Szenteleky Kornél (biográfia)	655
Stern Lázár Dr. :	Szenteleky Kornél emlékére	608
Tin Ujevicis: Kristály :	Sugaras jegényék (vers)	638
Várady Imre Dr. :	Szenteleky Kornél öröke (emlékezés)	597

Regények, novellák, drámai művek, miniatűrök

Adorján András :	A Mozart-kávéház	121
Andrity Ivó :	Gyónás	695
Aranyady György :	Négyen egy szobában	318
Berényi János :	Bagi Márton nótája	236
Blazsek Ferenc :	Délibáb	399
Borsodi Lajos :	A köszönet	451
Börscsök Erzsébet :	Cigány Lenka	326
" "	Csendes éj, karácsonyi éj...	781
Cankar Ivan :	Egy kis csésze kávé	576
Czakó Tibor :	Két hold föld	18
" "	Az egyetemi könyvtárban	547
Czirák Imre :	Mári néni meg a Márka az Úr koporsójánál	480
Gergely Boriska :	Orgonátólvajok	445
" "	Kulturközlekedés	529
Havas Károly :	Édes, édes...	742
Herceg János :	Újhold játszott az égen	45
" "	Viharban	247
" "	Bolond legény a faluban	532
Kende Ferenc :	Péter a bohémek között	661
" "	Csobagi Mehmed	747
Kristály István :	Egy gomb története	27
" "	Erős Vas Gáborné látogatása	250

Laza M. Lazarevics :	Apámmal először reggeli misén	371
Lucia :	Pán	440
Markovics Mihály :	A planétás ember	30
Radó Imre :	Mélypont alatt	49,
	75, 179, 262, 332, 387, 466, 555, 613, 683,	786
Sz. Szigethy Vilmos :	Hédi	535
	Almafa férgek	671
"Szirmai" Károly :	Az utolsó ház	39
" "	Sorsválasztás	308
" "	"Hé kocsmáros italt adjál"	515
Vasziljevics Zsarko :	Szávics Pantelija ezer lépése	454
Veszelinovity M. Jankó :	A koma átká	582
Weisskopf F. C. :	Adijok elmeséli az életét	163

Tanulmányok, önnálló cikkek

Batta Péter :	Az erdélyi magyar könyv tizenöt esztendeje	572
	Magyar nőtagyűtésünk	255
	Leánykaink játékdalai	433
Borsodi Lajos :	Ezüst tulipán	734
	A Szenteleky-társaság megalakulása	758
Deák Leó "Dr. :	Ezüst tulipán	736
Farkas Geiza :	A világgazdaság körül	9, 91, 150, 226
Gyöngyösi Dezső :	Két korszak mesgyején	3
Gömöry János :	Szlovenszkói magyar lélek	126
Gyöngyösi Dezső :	Képelet és valóság	219
	Az első vadasági magyar irodalmi társulat	363
Havas Emil :	Vicinális irodalom	489
Havas Károly :	A magyar könyv	145
Hesslein József :	Válság és kultúra	299
Kállay Miklós :	Akácok alatt	509
" "	Szirmai: Ködben	577
Kende Ferenc :	Szinészetünkről	802
Kisbéri János :	Levél egy írótarshoz	601
Kovács László :	Virágoskert	800
L. M. :	Jegyzetek egy államfő naplójából	758
Németh László :	Látogatás Szenteleky Kornélnál	505
" "	Ember és szerep	707, 766
Remenyik Sándor :	Önkritika vagy szellemi masochizmus	405
Szenteleky Kornél :	Új lehetőségek — új kötelességek	116
" "	Köszöntjük a dubrovnikai vendégeket	
" "	angol nyelven	289
" "	francia "	291
" "	német "	293
" "	szerb "	295
" "	magyar "	297
" "	Válasz Havas Emilnek	492
Tamás Lajos :	Jegyzetek a kisebbségi kultúráról	193
Wollák Gyula :	Élvezet és kultúra	519
Zapf László :	Magyar munkaközösség	274

Versek

Adorján András :	Keresem az utat	17
" "	Utaim	316
" "	Üzenet az utról	385
" "	Születésnapomra	386
" "	Milyen furcsa...	670
Babits Mihály :	Holt próféta a hegyen	720

	Oldalszám
Babits Mihály:	Isten gyertyája 733
Borsodi Ferenc:	Egy zsáknyi bánat 261
Csuka Zoltán:	A kerék mélybe lendül 317
" "	Haldokló kis fiú 444
" "	Kézfogás és csendes áldás 480
" "	Múlt és jövő között 508
" "	Küzködés 693
Dudás Kálmán:	Ősz 44
" "	Titok 119
" "	Enek hajnalról, délről s alkonyatról 120
" "	Levél hazulról 162
" "	Tavasz 370
" "	Nokturno 514
Fekete Lajos:	Intő sorok egy versvegyészhez 41
" "	Valaki megáll és kérdez 43
" "	Arut, testet, lelket 2. 4
" "	Ne szomorkodj venyige 235
" "	Világ szegénye 305
" "	Bujkáló tavasz 306
" "	Sem fű — sem fa 307
" "	Gyom — világban, dudva — földön 569
" "	Hegyi lány 570
" "	Valeapai 571
" "	Megyek a bálba 629
" "	Öreg tanya pusztulása 668
" "	Gyalogösvény 694
F. Galambos Margit:	Gályarab 225
" "	Szonett 233
" "	Szemben a halállal 324
" "	Tárgyak 612
Gergely Boriska:	A kor muzsikája 59
" "	Örömszorongás az életégen 320
Heinz Vilmos:	Régi járomban, homályos fővel 611
Kara Mihály:	Versek 682
Kócsa Miloje:	A művészhez 176
Kovacsévity Bozsidar:	A nőstény vampir 102
Lányi Viktor:	Litánia 161
Mirkovics Nikola:	Eva Imperatrix 160
Mladenovics-Kristály:	Éjfél 804
Mitrov Nenad:	Piano 177
Mikics Dusán:	Véletlen éneklések 177
Petrovics Nyegos:	Arra, arra... 222
Szenteleky Kornél:	Ákácok az őszben 8
Sziraki Dénes Sándor:	Kívitel keletre 246
" "	Köráram 745
" "	A megisméltódott teremtes 746
Szirmai Károly:	Nyomtalan mulások — Fény és sötétség 740, 741
Sztefanovics Szvetozar:	Pszalmusz 721
Vasziljevics Zsarko:	Négerék énekelnek 178
Wellner Albert:	Mesél a hajnal 25
" "	Tavasz 1933. 253
Zsupancsics Oton:	Minden élő nép dala 343

Láthatár

Csuka Zoltán:	Weisskopf F. C.: Zukunft im Rohbau 214
" "	Krljesa Mirosav: Povratka Filipa Latinovicsa 282
" "	A dubrovniki Pen-kongresszus jelentősége 417

Csuka Zoltán:	Tolnai Gábor: Erdély magyar irodalmi élete	730
" "	Drávamenti motívumok	731
" "	Marek: Zsákucca	732
" "	Radnoti Miklos: Lábadozó szél	808
Czakó Tibor:	Vicki Baum: Baleset	288
Draskóczy Ede:	Farkas Geiza: A fejnélküli ember	349
Ényi István:	Konyovity Milán	138
Farkas Geiza:	Az értelem betörése	215
" "	Sértő Kálmán: Falusi pillanat	286
" "	Három nap a maurézában	359
F. Galambos Margit:	Budapesti beszámoló	140
" "	Író és közönség	429
" "	Sinclair Lewis: Egy modern asszony szive	646
" "	Adottság és környezet	647
Gergely Boriska:	Egyszerű gondolatok a világnézet kérdéséről	135
Havas Emil:	A tiszta ész kritikája a dubrovn. kongresszuson	426
Havas Károly:	Az a könyv amelyet meg kellene írni	344
Herceg János:	Emil Ludwig: Mussolini vallomásai	143
Kisbéri János:	Börcsök Erzsébet: A végtelen fal	383
Lucia:	Farkasok	807
Polácsi János:	Volskwart	70
" "	Hegedüs Loránt, gróf Szechenyi István	204
" "	Prohászka Ottokár: Solilogia	207
" "	Dreissig neue Erzähler	211
" "	Dr. Mihelics Vid: Az új szociális állam	284
" "	Prohászka Ottokár: Solilogia	422
Szeffedy Emil:	Csillagoshomlokú fűszeresinas	727
Szenteleky Kornél:	Tűzharang	61
" "	Hazánk, Európa	65
" "	Huszár Sándor új versei	133
" "	Móricz Zsigmond: Rokonok	212
" "	Szigethy a vármegyeház kapujából	277
" "	Bérczy Tibor: Holnap	279
" "	Munk Artur: A Hinterland	347
" "	Ember küzdj	420
" "	Kassák: Munkanélküliek	431
" "	Pitigrilli: Út a szerelem felé	497
Szirmai Károly:	Axel Munthe regénye	196
" "	Börcsök Erzsébet, a vajdasági regény problémái és „A végtelen fal”	409
" "	Herceg János: Viharban	631
" "	Czirák Imre novellái	723
" "	Gergely Boriska meséskönyve	726
Stern Lázár:	Paul Louis: Courier	499
" "	A nyugat pusztulása	636
Várady Kálmán:	Képiállítás Noviszádon	67

Metszetek, reprodukciók

A Kalangya első irodalmi estélyének szereplői és vendégei (fénykép)	145	
Dániel Géza:	Itatás	218
Wellner Albert:	Ady Endre	2
" "	John Galsworthy	74
" "	Ernst Toller	362
" "	Gyűjtik a termést a kalangyába	432

Kalangya Barátai

Új rovatunk ismertetése	798
-------------------------	-----

A KALANGYA

BARÁTAI

elnevezéssel új rovatot nyitottunk. Célunk közönségünk és íróink közötti kapcsolatok kimélyítése és a Kalangya népszerűsítése.

E rovat mindenki rendelkezésére áll

Részletes ismertetést e számunk 798. oldalán adunk.

A KALANGYA

BARÁTAI

elnevezéssel új rovatot nyitottunk. Célünk közönségünk és íróink közötti kapcsolatok kimélyítése és a Kalangya népszerűsítése.

E rovat mindenki
rendelkezésére áll

Részletes ismertetést e számunk 798. oldalán adunk.